

Poštna plačana v gotovini.

ZIVLJENJE IN SVET

1 9 L J U B L J A N A 3 2

šte. 26.

25. decembra.

Knjiga 12.

ZIVLJENJE IN SVET — Ilustrovana tedenska revija

Izhaja ob nedeljah in stane celoletno (dve knjigi) Din 80.— polletno (ena knjiga) Din 40.—, trimesečno Din 20.—, mesečno Din 8.—, Posamezna številka Din 2.—.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA trimesečno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA, mesečno 4 franke. ČESKOSLOVASKA mesečno 6 kron. AVSTRIJA, mesečno 1 šilling. Amerika in ostalo inozemstvo letno 1½ dolarja. Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knafljeva ul. 5. — ROKOPISI SE NACELNO NE VRAČAJO.

Urednik: Ivan Podržaj. — Izdaja za konsorcij: Adolf Ribnikar. Za »Narodno tiskarno« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. Vsi v Ljubljani.

VSEBINA št. 26.: Dr. Hans Weinert: Nove najdbe pračloveka na Javi. — Hamza Humo. Pod feredžom. — Dr. Božo Škerlj: Bergen. — J. Strekelj: Ob dvestoletnici očeta tekstilne industrije. — Silke iz življenja in sveta. — Božični prehlad. — Možganski radio. — Jubilej kinina. — A. Debeljak: Najstarejši slovenski letak. — Sodobno stanovanje in gospodinja. — Južno morje. — Anekdote. — Znamke pripovedujejo. — Šah. — Kadar dekleta spijo. — Humor.

Kadar dekleta spijo

Ce nisi pripravljen in slučajno zagledaš spečega človeka, se boš ustrašil. Tedaj namreč spoznaš, da se v budnem stanju, stalno prikrivamo ali pa nalašč spreminjamo.

Kadar človek spi, je brez krinke, ves izročen drugim. Obraz ima samo kožo, ne pa izraza. Saj niti ne ve, kako ga ogleduješ. In niti braniti se ne more. Poveljniško mesto je zapuščeno in vsi vodi, ki bi ga lahko vznemirili, so izločeni. Kar zdi se ti, da ni prav pošteno in dovoljeno, če predolgo izabljaš svojo premoč. S tihim strahom se rajši obrneš drugim.

Podnevi srečujemo dekleta kot majhna, toda zelo samozavestna odrasla bitja. V svojih bojih jih srečujemo kot novince in zato so, kot vsi začetniki, nevarni ter nepreračunljivi nasprotniki. Vendar še niso zmedena in izkoreninjena kot mi. Kadar zaspijo, se brez skrbi še enkrat povrnejo v otroška leta.

Takšna jih vidimo, povsod in neštetokrat. Ponoči v čakalnicah, ko slone do smrti izmučena nad kovčgom ali zavojem. V zadnjem vlaku podzemske železnice, ko slone iztegnjena pri oknih, z milino na licih in vedrino na čelu. Poleti zunaj v naravi, ko jim prve sence počasi božajo nežna lica, ali visoko v gorah, ko so za kratek čas zaspala poleg nas, da se dvignejo zarana in hite na tisočmeterske vrhove. Ali pa jih vidimo kopajoče na obali, ko se nato na pol zakopljejo v vroči pesek; ude položijo tja na sonce, kot bi ne bili njihovi. Končno jih opazujemo na plesnih večerih; do smrti izmučena so se v svojih lahkih oblekah spustila kamorkoli na odmor. Ko smo jim pripovedovali kdo ve kaj, so nam zaspala; začudena so se pozneje zbudila v rokah neznanega človeka, prvič v svojem življenju. Morda mislijo, da so doživela velik dogodek; mi pa vemo, da smo jih samo pol ure opazovali nepremično.

Moški so vsi precej enaki; morda so doživeli slične stvari v življenju. Če si jih poznal in lahko oceniš bistvo njihovih sanj, se gotovo spominjaš trenutkov, v katerih si se z njimi — v zvezi z ženskami — razumel prav dobro. Zato je vse, kar se jim je zgodilo v sanjah, razumljivo tudi za te.

Nedvomno in skoraj skrivnostno pa je spanje 16letnega dekleta. Saj je še otrok, torej bolj podobno onemu, kar se še ni rodilo, kot smrti. Saj je še veselo in neobremenjeno. Saj še ni tako prepričano — kot mi — da je žalostno, če se človek prebudi. (Vse naše sanje so vendar samo odmev budnih ur. Tudi v spanju se ne moremo popolnoma otresti zavesti, kar tako kot šolar, ki ni šel v šolo, pa ne uživa prave prostosti, ker zmerom misli, da ga bo kdo zasačil.)

Mladim ljudem zavidamo marsikaj. Nobena zavist ni bolj utemeljena kot za spanje. Nam, ki nas preganjajo skrbi in težave, je spanje vedno važnejša naloga, dolžnost in končno celo čudo. Šele tedaj, ko je ogroženo, pravimo, da je sveto.

Kaj je spanje, ne vemo. Zdravniki so mnenja, da se takrat razkrajajo in spreminjajo strupi, ki bi nas sicer ugonobili. Pravijo tudi, da je smrt zaradi pomanjkanja spanja med nahujsjimi mukami. Vsekako je gotova stvar, da smo sposobni proizvajati strupene snovi. Zato je naš laboratorij, ki »izdeluje« spanje, zelo in zmerom bolj zaposlen.

Zelo lepa je znana misel, da mlada dekleta med spanjem — rastejo. Zato si lahko mislimo, če gledamo spečega dekleta, da se tedaj ne širijo samo kite in sklepi. Takrat se širi vse njegovo bistvo, njegov

(Nadaljevanje na predzadnji strani.)

ŽIVLJENJE IN SVET

števil. 26.

LJUBLJANA, 25. DECEMBRA 1952

Knjiga 19

PETER ŽMITEK: VASKI IZVEDENCI

Dr. Hans Weinert

Nove najdbe pračloveka na Javi

Z blagohotnim dovoljenjem znanega nemškega učenjaka dr. H. WEINERTA, privatnega docenta na berlinskem Institutu cesarja Viljema za antropologijo in evgeniko, priobčujemo naslednja njegova izvajanja o novih najdbah pračloveka na Javi, izšla v teden-ski reviji »Die Umschau in Wissenschaft und Technik« (letnik XXXVI. št. 42):

Zadnja leta so dala bogato žetev pri izkopavanju ostankov pračloveka. Na prvem mestu je treba omeniti najdbo pekinškega človeka, imenovanega *sinanthropus*, t. j. kitajski človek. Kar pa so prav zadnji čas odkrili na Javi, je vsaj erakega pomena za zgodovino človeškega razvoja, kakor odkritje kitajskega človeka. Na žalost današnja javnost v svojem vsakdanjem spehu in razburjenju ne posveča tem najdbam dolžne pozornosti.

Kar je sedaj že najdeno, lahko označimo z mirno vestjo kot silno pomembno, ne samo zato, ker izhajajo najdbe z Jave, marveč tudi zato, ker je bilo odkrito v Bengawan Solu, 10 km od Trinila, torej od kraja, kjer je bil leta 1891. najden *Pithecanthropus erectus*, oni znameniti »missing link« vmesni člen v dolgi verigi razvoja od »opice« do človeka. Natanko 40 let so učenjaki zaman raziskovali vso tamošnjo pokrajino, da bi z novimi stvarnimi dokazi podprli teorijo o toliko spornem »opičjem človeku«. Po štirih desetletjih pa javlja zdaj Jonkheer W. F. F. Oppenoorth, vodja geološke postaje na Javi, da je našel kar pet lobanj, ki bodo omogočile obenem s tem, kar že vemo o pračloveku, njegovo nesporno določitev.

Pri ugotavljanju geološkega sestava zemlje sta geologa Oppenoorth in Ter Haar našla doslej ostanke petih lobanj, ki so jih učenjaki začasno označili z imenom Ngadong I. do V. Kraj Ngadong leži 10 km severnovzhodno Trinila. Tu sta geologa načela več teras iz ledne dobe, ki jih Oppenoorth postavlja v začetek zadnje izmed treh vmesnih lednih dob, verjetno je celo, da so nastale v drugi vmesni ledni dobi. Ta opredelitev tal je seveda izredno važna, kajti *Pithecanthropus* in ostanki obeh ljudi iz Wadjaka — sled-

DR. HANS WEINERT

nja je našel Dubois tudi na Javi — spadajo v konec ledne dobe, nove najdbe pa v srednji diluvij. S tem je podano časosledje, ki je vsaj v velikih obrisih gotovo pravilno. To se seveda ni dalo določiti kar takoj na licu mesta, marveč se je dalo presenetljivo dejstvo ugotoviti šele doma. Geologa sta namreč našla le grude kamenja, v katerih sta domnevala fosilne kosti. Šele skrbna izločitev kosti v laboratoriju je pokazala pravo vsebino.

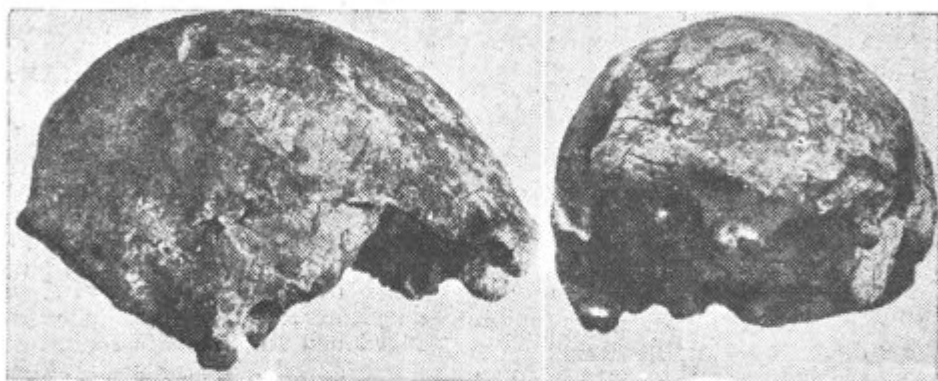
Prve tri lobanje so bile najdene 15. in 30. septembra ter 13. oktobra 1931 — torej natanko 40 let po *Pithecanthropu* —, 25. januarja in 21. marca sta prišli na beli dan še lobanji Ngadong IV. in V. Številki I. in V. sta najlepše ohranjeni in anatomi bodo imeli pri primerjavi lobanj gotovo lažje delo, ko imajo pet razmeroma dobro ohranjenih črepinj na razpolago, kakor so ga imeli prej, ko so si morali pomagati z enim samim, čisto močno pomanjkljivim primerkom.

Človeške oblike, ki stoje po svoji razvojni stopnji še pred Neandertalcem, imenujemo (po Haecklovem »*Pithecanthropu*) z grškim izrazom »*anthropus*« (= človek), šele Neandertalec nosi latinsko ime »*homo*« (= člo-

vek). Ko je D. Black našel prvega *sinanthropa* pri Pekingu, sem obžaloval, da ga ni imenoval *pithecanthropus*, druga najdba pa je dala Blacku prav, kajti *sinanthropus* kaže že obliko, ki bi se dala že imenovati »homo«. Oppenoorth je svojim najdbam dal kar dve imeni, *homo soloensis* in *javanthropus*. To je gotovo pravilno, vendar je odločitev silno težka. Lobanji namreč spadata — kakor pekinški človek — med skupini *anthropus* in *homo*. Vrzel med *pithec*

obenem njen nadaljnji razvoj do stopnje »*homo sapiens*«, kamor seveda štejejo tudi Avstralca.

Pithecanthropus je človeški potomec šimpanzu podobnih prednikov, je torej afriškega ali bolje rečeno zapadnjaškega izvora. Po tem takem ne spada na Sundsko otočje, današnje domovino gibbonov in orangutanov. Ker govori doslej vse proti temu, da bi se bile afriške človeške opice, ki so v terciaru bivale tudi v Evropi, razširile do

LOBANJA IZ NGADONGA. Zgoraj desno: lobanja od spredaj; zgoraj levo: lobanja od leve strani. Spodaj: od temena

anthropom in Neandertalcem je danes izpolnjena: Peking in Ngandong sta vmesni obliki.

Tu lahko vpletem neko svoje pričakovanje. Zdi se mi popolnoma izključeno, da bi človek iz Ngadonga še ne bil poznal ognja. Da so pri pekinškem človeku našli sledove kurišč, po mojem mnenju ni nič presenetljivega. Čelo dobro je, da so našli kurišča, kakor je v redu, da so odkrili sledove primitivne kostne industrije. Preiskave prof. Breuila nam dajo nekaj novega z ugotovitvijo teh dejstev. To odkritje je moralo itak nekoč priti. Brez ognja ni človeka!

Kar se pa tiče rase, nam kažejo te nove lobanje vendar nekaj posebnega. *Pithecanthropus* — Ngandong — Wadjak — današnji Avstralec tvorijo neprekinjeno vrsto, ki je anatomski, časovno in zemljepisno enako čvrsto utemeljena. Ako je ta vrsta v skladu z resničnimi razdobnimi prilikami, nam kaže nastanek najprimitivnejše človeške oblike, pojasnjuje njeno podobnost z neandertalsko stopnjo ledne dobe in

Vzhodne Azije, je moral kot prvi te skupine priti po kopni poti na Sundsko otočje — *pithecanthropus*. Nove najdbe dopuščajo sklep, da se je tu razvil preko oblike »*homo soloensis*« do človeka iz Wadjaka, dokler se končno ni posrečilo njegovim duševnim silam na višku wadjaske oblike po morda zelo kratki vodni poti doseči avstralsko celine in Tasmanijo. Tu je ostal pozabljen po narodi tako dolgo, da so mu valovi človeštva današnje dobe onemogočili obstoj.

Po kopnem današnji Avstralec ni prišel v svojo domovino, ker bi se bilo tudi razvojno zaostalo živalstvo vrečarjev lahko razširilo v nasprotnem

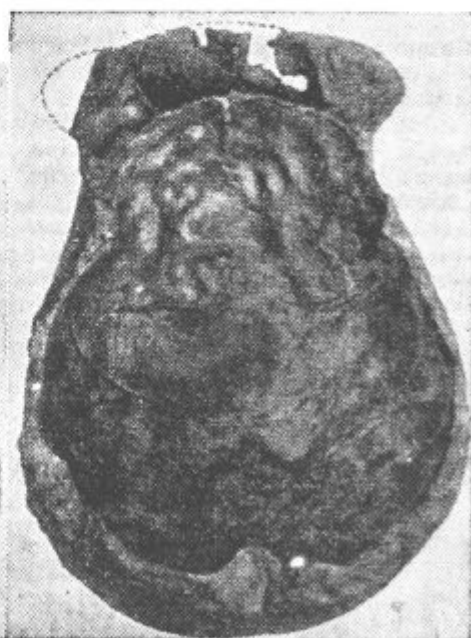
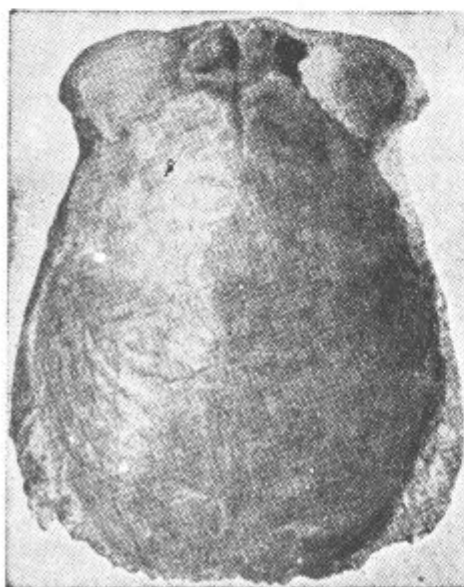

Desno: Lobanja današnjega Javanca
Levo: Današnji Avstralec

pravcu ali pa bi bili v istem pravcu prodrli v Avstralijo tudi drugi sesavci. Toda človek je bil — skoraj v svoji današnji obliki prvi pristni sesavec, ki je stopil na avstralsko celino. Šele z njim se je v Avstraliji končal razvoj sestav

cev, ki ga mali del zemlje sam od sebe ni bil sposoben dalje razviti.

Da bi se bil evropski Neandertalec mogel razviti do današnjega Evropeca, je malo verjetno. Z novimi najdbami na Javi je morda prvič sklenjena vrsta razvoja do še danes živečega človeškega plemena. Zato zaslužijo najdbe v Ngadongu gotovo večje zanimanje nego so ga bile deležne doslej. Razveseljiva je pa zlasti okoliščina, da prilike na najdišču obetajo še več važnih odkritij.

IV. lobanja iz Ngadonga

Lobanja pithekanropa

Pri obeh pogled od zgoraj v čelno votlino

Hamza Humo

Pod feredžom

Odlični moderni pisatelj iz Bosne g. HAMZA HUMO nam je poslal naslednji odlomek iz romana »LJUBAVI U PAKLU«. Roman se bavi s problemi, ki jih je povzročilo v Bosni srečanje vzhodne in zapadne kulture, kakor tudi s socialnimi razmerami, ki so posledica tega srečanja. Priobčujemo odlomek v izvirnem besedilu, ker bi s prevodom v slovenščino izgubil svoj izvirni kolorit.

Cim, iza oškrnutih kuhinjskih vrata, Maca i Ramiza primetiše kako Galib i njegov prijatelj umakoše na avliju, Šemsehanuma udje u sobu. Maca i Ramiza ostaše još neko vreme u kuhinji, razgovarajući.

— Eno ga, osta s nama — kaže Ramiza.

— Ko?

— Pa Ešref. Umesto da ide sa svojim jaranima, on će celo večer prešediti s nama.

Maca je mlela kafu i ne reče ništa. Ona je poklanjala malo pažnje Ramizinih rečima. Njoj je lebdela pred očima Milanova slika i, uza svo nastojanje da je odagna iz misli, ona je neprestano iskravala. Naročito joj se upečatio u pamet njegov pogled, koji je sa toliko divljenja gledao u nju.

Ramiza upita:

— Ko je onaj što ode sa Galibom?

— Njegov drug iz Beograda.

— Musliman?

— Nije.

— Ah, majka ti žalosna! In ne križete se od njega?

— Ne krijemo.

— A! — otegnu Ramiza začudjeno, a u sebi pomisli: Balinke. Begovice to ne bi nikad učinile.

Cela kuhinja mirisala je na prženu kafu. Vatra je pucketala na ognjištu. I Ramiza je začutala. Ona je preišljala o tom da li da saopšti Maci nešto što je bilo od tolike važnosti za nju. Iako su njih dve prijateljice iz detinjstva, Ramiza se skanjivala, da se poveri svojoj prijateljici, jer se u njenoj tajni krije nešto što bi Macu moglo da ispuni više negodovanjem nego li radošću. Nakon razmišljanja, Ramiza ipak reče:

— Znaš li, šta mi se dogodilo, Mevlida?

— Šta? — trže se Maca.

— Prosi me jedan bogati beg.

— Koji?

— Šaćir-beg Trepčić.

— Onaj, što se sedam puta ženio.

— Da.

HAMZA HUMO (po sliki ROMANA PETROVIĆA.)

— Nemoj, draga Ramiza. Ne dao ti Bog takve sreće. Ne bih ja da je pola sveta njegovga.

— Ne zna ni majka zato. Prekjuče mi krišom poručio po Mejri Ciganki. Pa ne znam ni sama šta da učinim: smisliću se.

Opet začutaše. Maca istrese kafu iz šiša, a Ramiza se diže.

— Hoćemo li u sobu?

— Možemo.

Šemsehanuma i Ešref sedeli su na sećiji i razgovarali:

— Ah, kupusna kalja! Zar je i ti voliš? — govorila je Šemsehanuma. — Mevlika je još prekjuče pristavila, pa što je više podgrejavamo, ona sve sladja.

— A smokvare ne pravite?

— Pravimo s medom. Galib je ne voli sa šećerom.

— Koliko govorim Ramizi — kaže Ešref — da i ona svari kalju, pa neće nikako. Sve pravi nekakve sogandolme i hurmašica.

Ramiza je mislila: Laže i pretvara se kao prava žena. Ih, da bar Ibro čuje što bi ga uterao u laž. Hurmašica nismo pravili ima i godina dana. Jedva imamo i pirjana.

Maca izvadi djerdjef iz musandere i otpoče da veze. Ramiza se naže nad njen rad.

— Kako ti se svidja? Ja znam da si ti velika vezilja — kaže Maca.

— Evo, ovaj cvetić ovde trebala si da izvežeš crvenom svilom, a ne žutom. Da je crven, ceo bi ti rad živnuo, a ova-ko je nekako hladan.

Zdravo Maco! Ramiza, ja ću doći po tebe — govorio je Ešref, žurno odlazeći.

U sobu udje Ševale-hanuma sa svoje dve kćeri. To je bila sitna ženica, već prosedih vlasi. Njene kćerke, Rasema starija i Hajrija mladja, bile su na glasu kao ašiklike. Obadve su dobro pevale i svirale uz harmonike. Rasema je imala krupnu, plavu glavu i prejake krive noge, dok je Hajrija bila nešto sitnija, lepuškasta devojkica, sa snažno razvijenim grudima i hašarijastim očima. One dve unesoše živosti i svežine u sobu.

MUSLIMANKE POD FEREDŽOM V ČARŠIJI

— Imaš pravo — primeti Maca. — Ti bi trebala, da češće dodješ k meni, pa da mi pokažeš.

Ramiza se seti svojih cvetova i prigušeno uzdahnu. Koliko oni njoj samo oduzimaju vremena. Ali, da nije njih od čega bi ona kupila devojačko ruho, od čega bi se odevala. To je njena tajna. Zato ona brzo odgovori:

— Bogami Mevlida, ne mogu. Teška kuća, a majka ostarjela. Sve na meni samoj.

Momci propevaše ispod prozora. U avliji se očuše ženski glasovi.

— Mevlida, vidi der ko je to! Da nije Ševale-hanuma sa kćerima.

— Ešrefe, bogami, neznam što si ti zaseo kao kakva žena. Što ne ideš kao i ostali tvoji drugovi — kaže ozbiljno Ramiza.

— Evo, odmah ću — skoči on. — Neka se sklone u drugu ođaju dok ja prodjem. Alah emanet, Šemse-hanuma!

Odmah nasto žagor i raspitivanje za zdravlje. Hajrija, šaleći se, reče Maci:

— Bona, što nam otera momka? Mogle smo malo proašikovati.

— Eno vam ih, koliko god hoćete, prolaze sokacima — dobaci Ševale-hanuma.

— Mevlida! Oturi taj djerdjef, pa izadjite malo na vrata! — zapovedi Šemse-hanuma. — Dok smo mi bile mlade, niko nas u konaku nije mogao da zadržati.

Hajrija prišapta Maci:

— Dobro, da nismo poneli harmonike kad je Ramiza u žalosti.

Maca se diže.

— Sedite vi da najpre skuham Ševale-hanumi kafu, pa ćemo onda na vrata.

— Bogami, meni je nemoj da kuhaš! Ja sam je upravo malopre popila — brani se Ševale-hanuma.

— Hajde ti, kćeri! Ko će nas starice

razgovarati, ako neće kafa — kaže Semse-hanuma.

Rasema se naže nad Macino vezivo:

— Ah, da vidite kako divno veze Djamka Derviše-hanuma! Mujaga Sabitović, za svaki rad, plaća joj po dva dinara skuplje nego ostalim veziljama.

— Kakva joj je korist od tog — primeti Hajrija. — Eno se sirota osušila kao suha grana. Nije šala na svojih deset nokata hraniti onoliko sitne braće i sestara.

— Moj Galib, bogme, kaže da Mujaga Sabitović i suviše malo plaća za

Starice ostadoše u sobi, a njih tri skupiše se za avliska vrata. Noć vlažna, teška, upija se u svaku njihovu reč. Negde daleko oču se pesma i harmonike, pa im glasovi nekud zadjoše. Na obližnjim vratima, tesno pripijen uz kanate, ašikovao je neki momak sa Melćom Djatibovom. I Maca se uskoro javi na avliji. Vukla je obadvema rukama nešto crno, dugačko:

— Evo vam klupa. Leti je držimo u bašti, a zimi u šupi. Mislim, zgodnije će biti nego da stojimo na nogama — kaže Maca.

MLADE MUSLIMANKE NA ŠETNJI

radove naših vezilja — primeti Semse-hanuma.

— Ah, sekò, ima ih na pretek — dočeka Ramiza. — Ko kad je to jedino što znamo. Da smo učile škole, e, lako bi nam bilo.

— Bolje, da niste — upade joj u reč Ševale-hanuma. — Kakve škole! Malo je što nam muškarce povlašiše u tim školama, pa zar i vas da povlašiše. Svakoj bih prebila noge koja podje na te nesretne škole.

Semse-hanuma ne reče ni reči, a Ramiza začuta. Ona se već pokajala što se upustila u razgovor sa Ševale-hanumom.

— Ramiza, hoćemo li malo na vrata? — šapnu Hajrija.

— Hajdemo, samo nemojte nikom govoriti da sam s vama.

— Hajdemo! Doći će i Mevlida — saglasi se Rasema.

— Baš si ti prava domaćica. A da smo u Fate Kadragine, još bi nas oterala — smeje se Hajrija. — Neki dan, mi se iskupile kod nje, a ona kaže: šta ćete mi? Ne može od vas da me zapadne da s momkom progovorim.

— Ah, i mi smo ti baš neke jadrnice! Dok se druge šetaju s momcima, mi ovde čekamo i zebemo — kaže Rasema.

— A Mevlida, ne pitam te, ko vam ono dodje danas sa Galibom? U šeširu kao i on — upita Hajrija.

— Njegov drug iz Beograda.

— Nije musliman?

— Nije.

Sve začutaše. Ramiza je mislila na Šaćir-bega Trepčića, a Macu opet saokupiše misli o Milanu. Posle stanke reče Hajrija:

— Naši momci žene se sa inoverkama, a nama se ne dopušta ni da mislimo na to.

— Ja bih pre u vodu skočila nego što bih pošla za nemuslimana — reče tiho Ramiza.

— Ne znam, bogami, ni šta da ti rečem. Kad bih se zaljubila, ko zna — kaže Hajrija.

— Čuti, mahnituro! — odbrusi strogo Rasema.

— Momci! — kliknu Hajrija i oškriču vrata. Rasema odmah skoči na noge, a Maca i Ramiza ostadoše na klupi.

Momci zastadoše pred vratima.

— Vidi ih, vidi gde su se sabrale! — reče neki brko, nastojeći da provuče glavu kroz oškrinuta vrata.

— Selam alejkum, devojke! Što ste se pritajile kao zec u grmu — reče drugi iza brke.

— Beli je lovac — šapnu podrugljivo Ramiza.

— Nije. Ja ga znam. Maltar Sabitaga, udovac — nasmeja se prigušeno Hajrija. — Upravo kao stvoren za našu Rasemu.

— Marš, blesa! — naljuti se Rasema.

— Pa što nam se ne javite? Progovorite i vi koju! — kaže treći iz mraka. — Ako ste vi devojke, i mi smo momci.

— Vidimo; samo ima i udovaca — kaže Hajrija.

— Ih, poznaše te, moj Sabitaga! Obrao si bostan — nasmejaše se ostali.

— Zašto? — brani se Sabitaga. — Udovci su danas još ponajsigurniji. A, devojke? Je li istina?

One ne odgovoriše.

— Da niso begovice, pa nas ne begenišu — reče jedan.

— I jesmo. Slobodan vam put. Nije vas niko ni zaustavljao — odgovori pečkavo uvredjena Ramiza.

— Eh, mi smo iz Kazandjiluka. Slobodan i vama ostanak — reče Sabitaga i svi, smejući se, podjoše uza sokak.

— Što nam ih, bona, otera? zažali Rasema.

— Naići će i bolji. Ovi su nekakvi dosadni — osmehnu se Maca, bojeći se da joj Ramiza ne bi uvredila komšike.

Rasema i Hajrija ponova sedoš na klupu. Osladkom momaka iz Kazandjiluka još teže utiša noć.

— Jeste li čule šta je novo? upita Rasema.

— Šta?

— Šerifa Redžepagina pobegla sa nekakvim agentom.

— A!

— Kaži da prodaje štofove i da ima mnogo para. A Šerifa se polakomila, pa

pošla. Ne zna se im ni za trag ni za glas.

— Otac joj prijavio policiji, pa još ne mogu da saznaju kud je otišla — dodade Hajrija.

Devojke ponova začutaše. Muški glasovi i smeh očuše se opet sa dna ulice.

— Evo drugih! Ovi nisu iz Kazandjiluka — kaže Hajrija.

— Baš mi je svejedno. Ne znam ni zašto sedimo ovde — odgovori muklo Ramiza.

Rasema ustade i proturi glavu kroz vrata.

— Evo ih, Osmo! Ovde ćemo — reče neki i grupa momaka zastade na vratima.

— Dobar več, devojke? Jeste li ozeble? — ču se drugi glas.

— Bogami, nama zima, pa pošli da se ogrejemo na devojčkim pogledima — nastavi treći.

— Bolje će biti da kupite snopić drva — odgovori im Hajrija.

— Evo prilike, Osmane. Ti i hoćeš da se ženiš, a ovo je sigurno domaćica. Odmah govori o drvima.

— Dobro, brate, ali najpre da je vidim.

— Šta ćeš je gledati. I moj otac se oženio ne znajući kakvu devojku uzima.

— Kao Salihaga Kodžić. Pa kad ga je prvog jutra pitala pred koga može da izadje bez vela, odgovorio joj: Ženska glavo, izlazi pred ceo svet, samo ne-moj više preda me.

Nasta smeh. Na ove reči, Hajrija ustade sa klupe i proturi glavu kroz kamate. Pri slabom svetlu ulične sijalice ona je izgledala još lepuškastija.

— Eh, ovde možemo da se zaustavimo — reče jedan.

— Osmane otvori oči!

— Eh, pa kad ćemo u svatove?

— Dete da vidimo još koju!

Rasema se nadnese nad manju sestru.

— Ramizaga, ova je za te, nešto pokabasto.

— Baš su bezobrazni. Ne bih ni cepelu otrala o njih.

Ramiza se prigušeno nasmeja. Maca se osećala u neprilici, dok Hajrija otpoče da razgovara s momcima. Rasema je po-teže za dimije.

— Pusti ih, mahnituro! Ta vidim kakvi su.

Ali, Hajrija se nije osvrnula na nju. Ona se sva zanela u razgovor i u poglede momaka.

— Bezobraznica, još mladja i opet se natura momcima — mrmrljala je ozlovoljena Rasema.

Naposledku, i momci se oprostije. Ramiza ustade sa klupe i reče Maci:

— Mevlida, sestro, meni je zima. Ja idem u sobu dok Ešref dodje po me.

— Ah, majko, pa tek smo izašle! — kaže začudjeno Hajrija.

— Pa vas dve ostanite. Ja i Mevlida ćemo u kuhinju. Imam teško da joj pričam — odgovori joj otsečeno Ramiza.

Dve sestre, malo uvredjene, ostadoše za vratima. Momci se za dugo niso pojavljivali. I ako je bilo tek oko pola noći, često se čuo uzbudljiv glas petla negde u komšiluku.

Dr. Božo Škerlj

Bergen

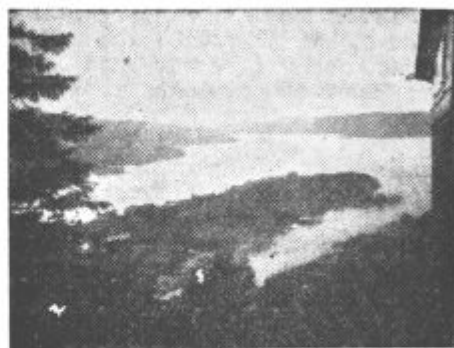
Ce me kdo vpraša, katero mesto se mi je na Norveškem najbolj dopadlo, odgovorim brez pomisleka: Bergen.

Ime se sliši nemški in ta oblika je gotovo mlajša — iz hanseatskih dob. Domačini ga izvajajo iz Bjergvin (gorska vrba). Predstavljajte si ozko dolino, v kateri je morski zaliv. Obrobajo ga visoki vrhovi (350—650 m). Z vrhov vidite na otoke in v daljavi na odprto morje. V taki dolini leži Bergen. Najstarejši del mesta se kupiči okoli zaliva Vaagen, ki je še danes glavno pristanišče.

Bergen je še večinoma leseno mesto. Večkrat je pogorelo, kakor skoraj vsa norveška mesta, zadnjikrat 15. januarja 1916. Na mestu pogorelih 400 lesenih hiš stoji danes visoke, zidane palače, vendar pa še ni vse zazidano. Le mlajše hiše in javne palače (muzeji, poštni in telegrafski urad, nekatere banke, gledališča i. pod.). Sicer je pa to staro leseno mesto polno intimnih, toplih koticov, tako da se počutite takoj domači. Hiše so tako zlepljene, da jih dele le ozke stezice (»smug«); samo nekatere ceste so široke — te ceste (»almenning«) so morale preprečiti širjenje požarov preko že zajetega dela mesta.

Ob pristaniščih, zlasti ob Vaagenu, so same stare, lesene stavbe, bodisi trgovske hiše ali skladišča ali pisarne. Marsikatera hiša še spominja na hanseatske dobe, ko so bergenski meščani in ribiči tlačanili bogati nemški družbi, ki je imela ves monopol za ribolov tu gori. Med vso to staro leseno ropotijo pa stoji ob pristanišču neka nova zidana visoka stavba. Ali vam dopade zlat zob v sicer brezhibno belem zobovju? Prav tak vtisk naredi ta strašna hiša tu med stariimi ljubkimi lesenimi bajticami.

Tej hiši nasproti leži stara trdnjava Bergenhus z znamenito dvorano iz 12.

BERGEN s Fleifjella

stoletja, Haakonshafl. Sivo zidovje na skali ob pristanišču se prav dobro podaja v celotno sliko.

Sredi mesta je stari rotovž iz srede 16. stoletja, ena izmed redkih starih zidanih hiš. Tudi mestni stolp je zidan. Takoj ob njem pa imate tako aristrokratsko solidne, nizke lesene dvore z vrtovi. Hiše so večinoma čiste in dobro oskrbovane, okna velika in prijazna.

Glavni trg je ob ribiškem pristanišču. Tam je polno motornih čolnov in jadrnic, na katerih sede ribiči s svojimi družinami, ženske z ročnimi deli, moški čitajo časnike; tako čakajo na večer, da odrinejo na morje delat, služiti si vsakdanji kruh, oziroma bolje rečeno, vsakdanje ribe. V sredo in soboto je ribji trg — takoj ob pristanišču. Moški v visokih škornjih, ki segajo nad kolena, stojijo tam ob velikih vedrih, v katerih imajo še žive ribe. Med ribami najdete prav fantastične oblike, velike, male, sloke in tolste, sive in rdeče, grozo zbujajoče. Vse je tu živo — prodajalci in kupci in blago. Vse govori, ponuja, pobija, trguje, menjava denar, vse je več ali manj mokro, vse se giblje... Ob sredah in sobotah od 8. do 10. ure dopol-

dne se tu dobi in srečava vse bergensko prebivalstvo.

O ribah sem že povedal svoje mnenje: to ni stalna hrana za nas. Meso je pušto in kmalu se ga naveličaš.

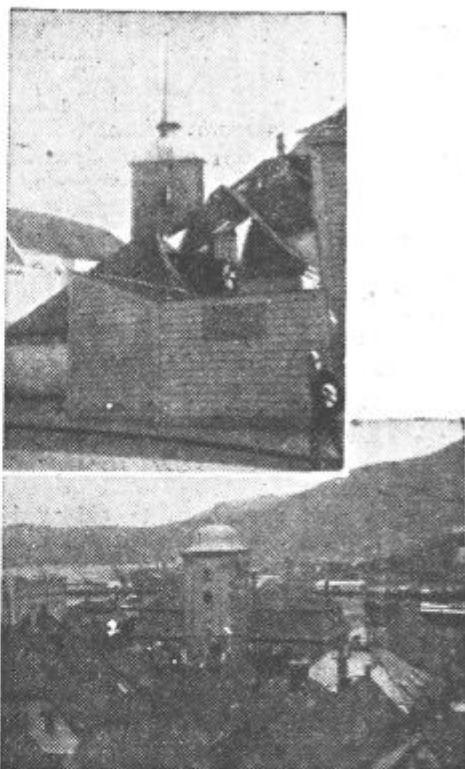
Blizu ribjega trga je ena bergenskih znamenitosti: hanseatski muzej v stari, res še hanseatski hiši na Tyskebryggen. Tudi to ime (tysk — nemški, bryggen — pomol) spominja Bergenčane na sicer slavno, vendar ne vedno prijetno preteklost. Muzej je pa vsekako zanimiv. Hiša — prav za prav dvor (gaarden) — je iz začetka 18. stoletja.

Hansa je gospodarila v Bergenu od 1343. do 1559. kot edini gospodar in izkoriščevalec mesta in vse dežele. Od trgovine so bili izključeni s silo Angleži, Škoti in Holandci, da celo sami Norvežani! Hanseatski gospodje se niso plašili niti pred najkrutejšimi nasilji — v prid svoje trgovske moči. Imeli so na Tyskebryggen 16 dvorov, ozke hiše, ki so pa segale nazaj do vznožja hriba; le v zadnji sobi take hiše se je smelo kuriti — zaradi varnosti pred požarom. Spredaj so bili uradni in stanovanjski prostori zastopnikov Hanse, ki se niso smeli poročiti zato, da bi ostala vez med njimi in osrednjimi uradi v Lübecku in Bremenu trdna. Zaradi te krute naredbe celibata so bile te trgovske hiše Hanse v Bergenu razvpita legla nenravnosti.

READHUSET, rotovž v Bergenu

1559. je zlomil Kristoffer Valkendorff moč Hanse, toda kontor je obstojal še do leta 1764., ko je bila tudi zadnja »soba« (stue) prodana nekemu Norvežanu. Iz te zadnje dobe Hanse izvira hiša, v kateri je danes Hanseatski muzej. V spodnjih prostorih so bila skladišča, kjer vise še danes škripci in tehtnice. Po ozkih stopnicah pridemo v kontor, kjer si ogledamo stare debele računske bukve, staro pohištvo, zemljevide, teht-

Zgoraj: Zatišje v starem Bergenu (v ozadju Korskirke). — Spodaj: Nordnes, stari Bergen

nice, svetilke; za to sobo je bila temna stanovanjska soba zastopnika, kamor tudi podnevi ni prišla dnevna svetloba. Posebno zanimiva je tu postelja, ki je vzdana v leseno steno in ima lastna vrata. V drugem nadstropju so bile spalnice (kläven) pomagačev in slug; spet se čudimo nad svojevrstnimi posteljami. V ozadju hiše pa je edina soba, ki se dá kuriti in kjer so se ob dolgih zimskih večerih zabavali zastopniki in uslužbenci Hanse.

Spomine iz še starejših dob pa najdemo v mestnem muzeju. Tam so spravljene stare sobe iz mesta in iz vse južne Norveške, lepo urejene po dolinah. Tu najdemo portale starih cerkvâ z napisi v runah, stare grobnike, prižnice, altarje, vse iz prve krščanske in konca vikinške dobe, iz katere izvirajo že prej nekoč omenjene mične lesene cerkvice.

Jako zanimiva je etnološka zbirka, zlasti laponski oddelek. Vitki kajak vzbuja tu posebno spoštovanje pred plovno umetnostjo malih Laponcev in Eskimov. Neverjetno veliko orodja nosi

tak kajak — vse za ribolov na odprtem morju!

V zoološki zbirki nas preseneča velikansko okostje 25 m dolgega kita, ki visi nad glavami obiskovalcev.

Muzej morske plovbe vsebuje zgodovinske predmete iz te panoge, pa tudi modele najmodernejših ladij in prista-

RIBIŠKO PRISTANIŠČE v Bergenu

niških naprav. Posebna pažnja je posvečena ribolovu, na katerem od nekdaj sloni bogastvo Bergena.

Bergen ima še danes (razen Osla) največjo ribiško in trgovsko mornarico te dežele in sprehod po pristanišču je izredno zanimiv. Ribiško pristanišče smo si že ogledali — za današnje velike, prekooceanske ladje je premajhno. Če hočemo spoznati današnji promet, moramo malo ven iz mesta proti severu mimo slikovitega Bergenhusa. Tam je vedno življenje. Vedno stojte tu velike ladje, s katerimi prihajajo tujci iz vseh krajev sveta semkaj.

Tam je stala nekega večera velika nemška ladja »Lützow«, ki se je pripravljala na odhod. Za njo še večja angleška, »Mongolia«, na kateri smo opazili tudi skupino rjavih Arabcev v pestrih eksotičnih oblačilih. Iz tega in onega okna gleda kakšen črn ali rjav obraz, tam se pogovarja debeli kuhar s stewardom v elegantni družabni obleki. Ljudje prihajajo in odhajajo. Na drugi strani pomola se pripravlja lepa bela nemška luksuzna ladja »Oceania« na odhod. Na nji vidimo le premožnejše izletnike. In tam v ozadju, v Byfjordu, se pokaže sloka črna ladja. V elegantnem loku prihaja pred lukco, obrača in se ritenski pripelje v pristanišče — ena najvitkejših ladij, norveška »Venus« (7000 ton) z znakom »Bergenske dampskipselskabet« na obeh dimnikih. Komaj je ladja pristala, stopijo na njo ca-

riniki in pregledniki potnih listov — kdo vé, odkod je prišla lepa »Venus«.

Medtem se sliši z druge strani ladijska godba na »Lützow«. Znak za odhod. Žvižgi s poveljniškega mostu, žvižgi odgovarjajo, debele vrvi padajo v penec se morje — vijaki že delujejo. Še hitro skoči zamudnik na stopnice, ki so jih že začeli dvigati na krov. Le spredaj drži ladjo še močna vrv, dočim se je zadnji konec že oddaljil od brega. Godba svira, ljudje si mahajo in kričijo — Nemci odhajajo — »Heil Hitler!«. V Berlinu in Monakovem sem spoznal Nemce, dobre prijatelje imam med njimi, toda čudna psihoza je v teh ljudeh, kakor hitro jih je več skupaj. Če pa so v kakršnikoli formaciji, v uniformi, pa naj si bodo le kratke hlače in gola kolena, so kaj hitro netaktni. Tu, v Bergenu, kjer stoji komaj pol kilometra odtod mina kot spomenik norveškim žrtvam svetovne vojne, zlasti nemške brezobzirnosti, čujete zdaj: »Heil Hitler!« ...

S tega pristanišča vidite visoke vrhove okoli Bergena. Gotovo vas zamika povzpeti se na Fløifjell, morda celo na Blaamann. Na Fløifjell ni težko priti, tja gori vas potegne žična železnica. Med vožnjo se vam širi razgled in s končne postaje vidite že vse otoke pred Byfjordom, v katerem počiva Wilkinsov

Na visoki planoti Fløifjella

»Nautilus«. Na račun te tragikomične epizode so Norvežani naredili duhovito posmehovalno pesmico, ki kaže v prav žarki luči norveški smisel za humor in dobrodušno zbadljivost.

Tam v ozadju je velik otok Askøy, na katerem je eden najmodernejših oceanoloških institutov. Na Fløifjellu je še iglast gozd in po prijetnem sprehodu skozi gozd po poti, ki se polagoma vzpenja, pridete k jezercu, kjer ste prekorčili drevesno mejo. Na drugi strani

se dviga golo skalovje Blaamanna. Zamika vas, da bi užili še ta razgled in po kameniti, a dobri stezi dosežete vrh 551 m. Večerno sonce prodira skozi oblake in v daljavi, še za otoki, se blešči veliki ocean, Atlantik! Tu gori ste kakor v planinah kje pri nas, le da bi pri nas morali zlesti za vsaj 1000 m više, če bi hoteli biti v golem skalovju, kjer zaradi stalnega hlada ne rase nič več, le tu pa tam za skalo ob mali luži kakšna travica ali mah. Močvirno je tudi tu gori.

Globoko pod vami leži mrko jezerce Svartediget, vodni rezervar Bergena. Na jugu se v večernem soncu vidi obala in otočje Hardangerfjorda, proti zapadu se blešči Byfjord, po katerem brazdijo mali lokalni parniki. Z daljave in globine slišite enakomeren takt motornega čolna, ki že odhaja na ribolov. Večeri se, sonce je prodrla in izlije svojo žarko luč nad morje, mesto in gore. In tudi na nas, ki smo se že bali dežja iz nizkih oblakov, ki so še pred kratkim pokrivali od globokih dolin razrito visoko planoto.

Bergen je torej najlepše norveško mesto, smo rekli. Tudi me pod najbogatejša ga štejejo — naj le spomnim na krasno umetniško zbirko Rasmusa Meyerja, o kateri sem že govoril. Naj omenim krasne spomenike in bogato zgodovino, tudi kulturno: tu so delovali stari pesnik Holberg (rojen 1684), Ibsen, Bjørnson, Ole Bull (najznamenitejši skandinavski goslač), Grieg, slikar I. C. Dahl; tu je bilo otvorjeno prvo norveško gledališče (Den Nationale Scene) 2. januarja leta 1850. Pa kaj vse to: vreme je tu kljub vsemu neprijetno. Bergen je razvpit po svojem dežju, ki ga ima preko 2000 mm letno (Ljubljana le okoli 700 mm!).

»Previden bergenski otrok se rodi z dežnikom pod pazduho«, pravijo tam. Dežnik je tu prav potreben rekvizit. Bili smo v Bergenu v najugodnejši letni dobi, nekako teden dni, pa ni minul dan, da ne bi vsaj malo, četudi čisto malo, deževalo. Dežuje pa tudi po tri mesece skupaj, tako mi je zagotovila voditeljica penziona, v katerem smo bili prav dobro spravljani.

Ljudje so tu drugačni nego v Oslu in drugačni nego Norvežani sicer, med katerimi so Bergenčani najmanj priljubljeni. Pravijo, da si pomagajo naprej s komolci, da so preživahni, da ne znajo norveški. Čeprav tega nismo občutili, je menda že res. Prvič imajo dolga stolet-

ja trajajočo hanseatsko, torej nemško šolo, drugič so sploh nekoliko drugega tipa, tretjič pa je bilo mesto proti lastni deželi bolj zaprto nego proti tujini. Saj je šele železnica 1909. zvezala Bergen z notranjostjo in z Oslom po kopnem. Prej — po morju — je bilo v London in zlasti v Hamburg bliže nego v Oslo. Bergenčani so bolj južnjaki, kar je posledica večjega mešanja s tujci in podnebja, ki je sicer izredno vlažno, a toplo, oceansko. Srednja letna temperatura je + 7° C in najnižja, redka, zimska temperatura je — 10° C, ki se jo pa ob tem vlažnem vremenu prav neprijetno občuti.

Da govore Bergenčani svoje narečje, sem opazil še jaz kot tujec in nestrokovnjak. Nisem takoj spoznal, kateri jezik govore; zdelo se mi je norveški, toda morda bi bilo lahko švedski, sem ugibal. Ali se ne sliši nekoliko kakor kakšno severnonemško narečje? Bilo je bergenski.

Še eno zanimivost moram omeniti: dvokolnice. Tu in ob vsej nadaljnji vožnji smo gledali tipične dvokolnice, male kratke vozičke na dveh visokih kolesih, ki jih vleče po en konj. V Oslu tega še ni — toda tu je tipično.

Nekega večera v začetku avgusta smo se vkrcali na čedno, hitro in popolnoma novo (letošnjo) ladjo »Lofoten«, ki je bila enajst noči in deset dni naš dom.

Odpeljali smo se v noč po fjordu proti severu...

Rekord v fotografiji

Po enem letu poizkusov se je nekemu mlademu učenjaku z vseučilišča v Witwatersrandu posrečilo, da je ujel na ploščo štiri posamezne slike bliska v petdesetmilijonskem delu ene sekunde. V ta namen so pridili dve leči na medeno ploščo, ki jih poseben električni motor z velikansko hitrostjo obrača okoli njihovih osi. »Kjerkoli se je pripravljalo na nevihto.« pripoveduje izumitelj, »smo pohiteli in postavili pripravo, nadejajoč se, da bo blisk šinil tako, kakor bo za snimek najpripravnije. Kljub temu smo čakali polnih dvanajst mesecev, da je nastopil ta zaželeni trenutek.« Dobljene slike potrjujejo dejstvo, da blisk ne šine iz oblakov samo navzdol, marveč čisto tudi s kake nižje točke, n. pr. z vrha brzojavnega droga, navzgor proti oblakom.

Ob dvestoletnici očeta tekstilne industrije

Dne 23. dec. je poteklo 200 let, odkar se je rodil eden najpomembnejših iznajditeljev novega veka, slavni Rihard Arkwright, ki je izumil prvi uporabljiv predilni stroj in s tem ustvaril podlago tehniki in razvoju mehanske tekstilne industrije.

Z njegovim imenom je združeno pestro in nemirno življenje tolikih iznajditeljev, mnogo zmot in težav je v njem, a tudi upanj in razočaranj. Usoda iznajditelja je večkrat prav čudovita, dokler se mu po trnjevi poti, ki jo lahko ustvari samo težko življenje, ne nasmehne sreča, kakor se je Arkwrightu, ko je dosegel najslajnejši uspeh svojega stoletja. Pri rojstvu že je kazalo na nesrečen začetek, rodil se je kot trinajsti otrok in število trinaest je veljalo že takrat kot nesrečno. Njegovi starši so živeli v mestu Preston v grofiji Lancashire borno življenje siromakov. V šolo ni zahajal, čitanja in pisanja se je začel učiti šele v petdesetem letu, na višku svoje slave. Ko je bil štrinajst let star, so ga oddali brivskemu mojstru, da bi se izučil koristnega poklica. Tu je že pokazal svojo nadarjenost, kajti mladi brivec je izumil pripravo za lažje sestavljanje lasulj in kasneje sredstvo za barvanje las. Toda za kozmetiko se ni mogel navdušiti, njegove misli in želje so uhajale k strojništvu in mehanskim pripravam. Žrtvoval je svoj prosti čas in prihranjen denar eksperimentom in prebdel nešteto noči pri svojih poskusih. V urarju Kayu je našel dobrega prijatelja in znanca, ki je bil prvovrsten mehanik, a vendar ne tako duhovit in globok kakor mladi brivec.

Odločila sta se, da si ustanovita v sosednjem Warringtonu majhno lastno mehansko delavnico, in mladi Arkwright je takoj opustil svoj brivski poklic, da bi se posvetil tem intenzivneje novemu pravemu življenju. Toda v mladeniškem fanatizmu sta zagazila na ono brezplodno pot, ki jo je izbralo že nešteto drugih pred njima, naredila sta načrt za perpetuum mobile, ki se seveda ni posrečil. Oba prijatelja sta se ločila in Arkwright je posvetil svojo pozornost drugemu tehniškemu problemu: Problemu predilnega stroja.

V tedanji dobi je nastalo mnogo duhovitih iznajdb in tehničnih novotarj. Takrat se je proslavil tudi James Watt s svojim parnim strojem, toda največ pozornosti so vzbujali problemi v zvezi s tekstilno industrijo. Najvažnejše in skoraj edino pomožno sredstvo je bil kolovrat in celo v velikih predilnicah so bili že tisočletja navezani na manualno delo. 1741. je zgradil Anglež John Wyatt majhen stroj, ki se pa zaradi pomanjkljivosti nikakor ni mogel uveljaviti v obratu in prišel kmalu med staro železo.

Mnogo bolj je bil predilni stroj, ki ga je izumil James Hargreave in ki je delo-

val z glibljivim vozličkom. Toda temu iznajditelju ni usoda prizanesla, imel je mnogo sovražnikov. Predstojniki predilnic so videli v njem siromašnega predilca, ki bi rad obogatel s svojim strojem in tudi pri delavcih mu ni manjkalo neprijateljev. V bojazni, da bodo zaradi njegovega predilnega stroja zgubili vsakdanji zaslužek, so vdrli v njegovo mehansko delavnico in vse uničili. Umrl je v velikem pomanjkanju in žalosti, duševno in telesno strl, v delavnici v Nottinghamu.

O tem prvovrstnem Hargreavejevem predilnem stroju je čul tudi mladi Arkwright in posvetil odslej svoje življenje temu problemu. Sklenil je tudi sam zgraditi prvovrsten predilni stroj. S pomočjo svojega prijatelja Kaya je dovršil 1769. svojo iznajdbo in stopil takoj v stike s slavno predilnico Strutt & Need v Nottinghamu. Imel je srečo. Tedanji mogotci so podprli Arkwrighta in mu omogočili osnovati lastno predilnico. V začetku so se pokazale razne pomanjkljivosti stroja, toda Arkwright ga je kmalu izboljšal, da je deloval brezhibno. Toda tudi njemu je pretela nevarnost od strani delavstva, ki je grozilo uničiti stroje. Prišlo je do preprirov in prerekanj in končno do krvavih pouličnih bojev. Red je vzpostavila šele oblast z oboroženo silo. Komaj se je umirilo delavstvo, že se je vnela borba z zahrbtnimi tovarnami, ki so, ne meneč se za Arkwrightov patent, začele izdelovati njegove predilne stroje kar na debelo; ne da bi dobili zato izumitelju upravičenih pristojbin. Odrekale so mu patent in prišlo je do enega izmed največjih industrijskih procesov, kar jih je imela kdaj Anglija in ki je iznajditelja popolnoma izčrpal. Toda Arkwright je zmagal s svojimi prvovrstnimi odvetniki; uspelo mu je dokazati, da so glavni principi in tudi druge novotarje njegovega novega predilnega stroja, njegova duševna lastnina. V drugem patentu, ki si ga je pridobil 1775. mu je bilo to tudi brez pridržka priznano. Arkwright je postal imovit človek in slaven angleški tovarnar, podeljen mu je bil plemiški stan.

Po svojem pestrem, trnjevem in srečnem življenju obenem, spada Arkwright med one redke izumitelje, ki jim ni bilo samo usojeno doseči svoj smoter in priznanje, ampak tudi uživati »še na tem svetu« sadove svojega dela!

Z. Štrekalj

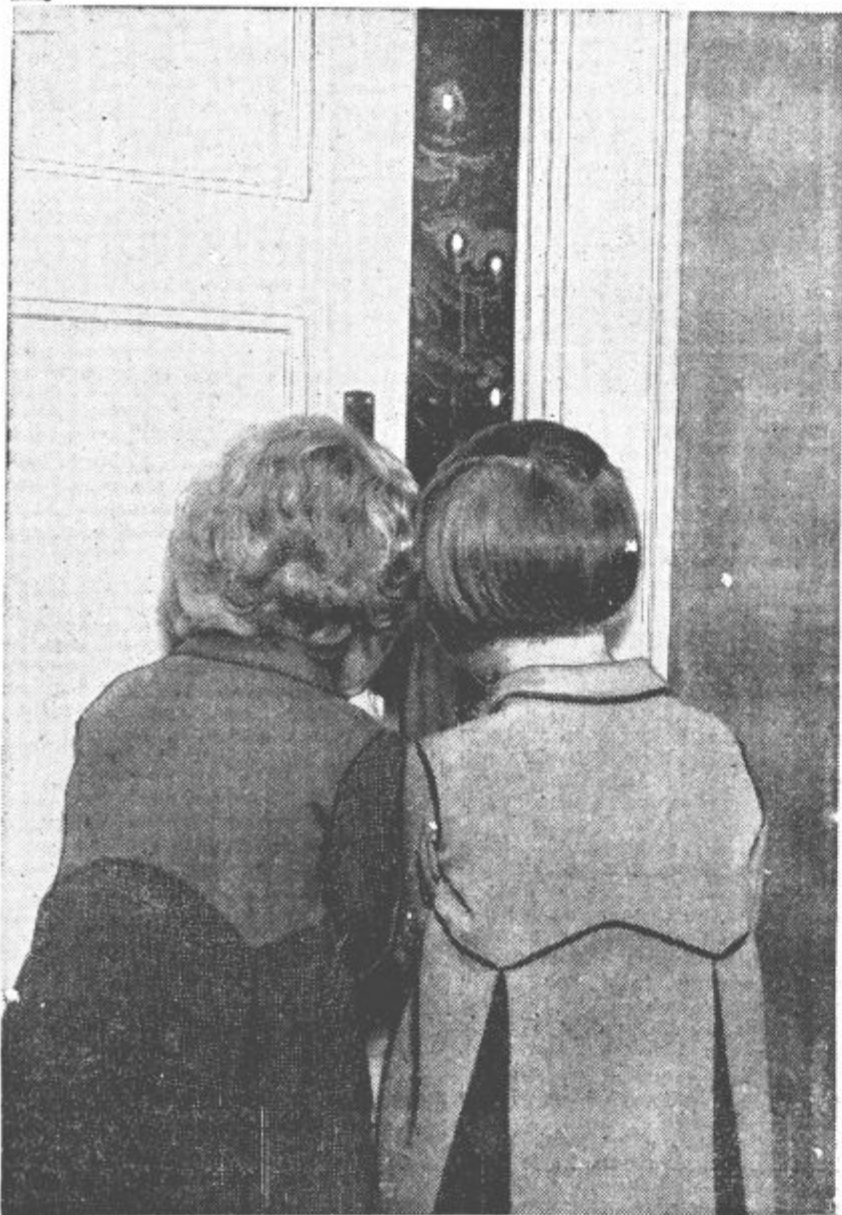

Kazalo za 12. knjigo

Današnji številki »Življenja in sveta« je priloženo vsebinsko kazalo za 12. knjigo,

Srečne praznike

vsem naročnikom in čitateljem!

Levo: Malo dos
srečnih otrok, jih
bo spomnil iz
darovi. — Doga-
raj: Tudi Indijci v
boljših časih niso
božični priložnosti.
Spodaj: Samota
ne pozna krivd ali
se, da so srečni,
ki morejo poznati
težko vsakdanjost
v tistem obdobju.

Božični prehlad

Sedel sem z nekaterimi prijatelji v knjižnici in nam je bilo zelo prijetno, čisto božično. Ne spominjam se več, kako je zašel pogovor baš na Dickensa; morda je bilo

to v razpoloženju — vsekako smo se zapeli hipoma v zelo živahen razgovor.

»Ah kaj,« je dejal eden najmlajših, »Dickens, kdo pa dandanašnji še čita Dickensa? Je preveč okoren in širok...«

»Da,« sem odvrnil, »vsi mislimo, da znamo Dickensa na pamet — toda ali nam ni ob vsakem ponovnem čitanju vir nove radosti? Sicer pa imam tu zgodbo, ki je gotovo še ne poznate, in če vam je všeč, vam jo povem po spominu z lastnimi besedami. Imenujmo jo:

Božični prehlad

Tilly in jaz sva se sporazumela, da ni nobenega povoda za nadaljnje odlašanje.

Tilly se je imenovala prav za prav Matilda in je bila izvoljenka mojega srca. Oba sva bila izrazita nasprotnika dolgih zarok, a njeni starši so ugovarjali, da je še popoln otrok in jaz nič več nego zelen mladič. Moj stric Bonsor, ki je upravljal moje malo imetje po smrti mojih staršev, je menil, naj počakam, da se še česa naučim in da pride nekaj več življenja v pose, s katerimi se bavim.

A čemu naj bi prav za prav čakala? Ali nisva bila mlad parček, ki ni zaostajal v ničemer za najlepšim ljubezenskim parom zgodovine, za Heloizo in Abelardom? Tilly je bila enostavno očarljiva in moja sveže poganjajoča bradica je bila znamenita po vsem Dovru in okolici. In vrhu vsega sva imela dovolj denarja, Tilly prav tako kakor jaz, in to je prav za prav najvažnejše.

Sklenila sva, da bova stare temeljito potegnili. Sestavlil sem osem strani dolgo pismo v treh izvodih, v katerem

sem izrazil svoj globoki odpor zoper samčevstvo v splošnem in povedal naravnost, da nimajo stari nobene pravice obogatiti seznam zgodovine še za eno nesrečno zaljubljeno dvojico. Tilly je na mojo pobudo s svoje strani izjavila, da je trdno pripravljena na strup, če ne ugone njeni volji, in na koncu sva zagotavljala oba, da jo ob najbližji primerni priliki pobriševa in se dava poročiti brez privolitve starih.

Tako so se končno uklonili in listi so objavili uradno, da se gospod Alfred Starling — moje meščansko ime — in gospodična Matilda Standfast, edina hči kapitana kraljeve mornarice Standfaste, oba starujoča v Dovru, 27. decembra zvezeta s Himenovimi verigami.

Stric Bonsor me je spravil k tvrdki Baum in Boomckjees, neki nemški trgovski hiši v Londonu, kjer sem z lenarenjem povzročal kolikor mogoče malo škode.

Ta čas je bil stric Bonsor gotovo najbolj spoštovana osebnost na Angleškem. Vsa njegova zanesljivost in spoštljivost se je razodevala vsakomur tako rekoč že v solidnem, češpljevobarvnem telovniku, ki ga je nosil poleti in pozimi. Ta telovnik je vzbujal takšno zaupanje, da bi mu blagajnik že gladko izplačal vsak poljubni znesek v zlatu ali bankovcih, če bi prišetal kar sam v Angleško banko. To je bil stric Bonsor in njegovemu dobru imenu bi se moral zahvaliti za svojo namestitvev. Dogovorili smo se, da ostavim London dan pred božičnim večerom in odpotujem v Dover, da bi ta večer prebil pri stricu Bonsoru. Na božični dan bi potem obedovali pri mojem tastu, kapitanu Standfastu, naslednji božični dan pa bi porabili za podpis potrebnih papirjev in listin. In tretji božični dan bi se vršila poroka.

Takšen je bil program.

Moje slovo pri tvrdki Baum in Boomckjees je bilo nad vse slavnostno. Vse osobe sem za večer 23. decembra povabil na bogato poslovilno večerjo in lahko rečem, da je bil to sijajen večer, da celo izredno sijajen večer. Nismo šli narazen pred poznim naslednjim dopoldnevom in moji prijatelji so mi zatrdili prej večglasno že v sedem in dvajsetič, da sem sijajen, dober dečko.

Predpoldanskega vlaka v Dover si cer nisem več dosegel, za to pa sem sklenil, da preložim svoj odhod na 8.30 zvečer, posebno ker sta me šefa pova-

Bilo je na vsak način pravo božično prehlajenje ali hripa, to se pravi: še desetkrat hujše. Bila je resnična treslica! Po vsem telesu me je treslo in

bila na majhen poslovljni obed za štiri osebe pri gospodu Maksu Boomckjeesu, šefu juniorju in obed dajajočemu družabniku.

Obed je bil resnično sijajen in jaz sem se sijajno zabaval. Ostavil sem gospode baš sredi steklenice starega, gostega portskega vina in se mi je še pravkar posrečilo, da sem ujel kočijo in skočil pri London Bridgeu v vlak. Saj veste, kako hitro vozi vlak, če si baš pred odhodom zaužival boljši obed. Imel sem občutek, da so me v Dover naravnost brzojavili, tako hitro je šlo...

A zdaj bo gotovo čas, da vam povem, kako sem nekoč kot deček padel v eno kentskih močvirij in dobil pri tem treslico. Ta bolezen mi je morala menda vsa ta leta skrita tičati v kosteh. Zdaj je vsekako planila na dan. Morda je bila kriva brzina vlaka, morda tudi vročina ali prepih v oddelku, morda tudi kaj drugega.

sem se zibal kakor trstika v viharju. Izgubil sem popolnoma vso moč nad svojim udi in moje ubogo truplo je sličilo ladji v neurju. Pri tem mi je plala kri skozi žile z brzino, ki je bila več nego nedopustna. In vrhu vsega je plala nazaj. Bil je strašen občutek in da je bila muka popolna, je v moji glavi ropotalo, kakor da je v njej nena doma zblaznelo tisoč parnih strojev. Toda misliti sem mogel in govoriti, čeprav so mi zobje v ustih šklepetali in se je jezik upiral.

Ni dvoma, bila je treslica po vseh pravilih.

Pa sem bil vse svoje dni zelo trezen mlad človek in res se motite, če gojite v tem pogledu kakšne dvome. Kakor katran gosto portsko vino gospoda Boomckjeesa gotovo ni imelo s to stvarjo nobenega opravka. Bila je res treslica. To sem tudi dejal vsem ljudem na postaji in vsi so se mi brez izjeme opogumljajoče nasmihali. To se

pravi, neka izjema je bila vendarle in ta je bila nosač prtljage. Ta se ni sramoval smejeti se nad menoj.

Sicer nisem prav za prav nikoli mislil, da so nosači prtljage posebno trdosrčni ljudje, a ta nosač gotovo ni imel srca v telesu.

Srce pa je imel oni drugi, ki mi je pomagal v kočijo, me na oni strani spet pobral, me spravil končno na pravo mesto in me pokril z oblačili. Ta je tako skrbel zame, da je dejal okoli stoječim: »Gotovo ima, kar mora imeti!« Menil je s tem kočijaža in da je vso mojo prtljago spravil na kozla.

Ko smo dospeli do hiše mojega strica, je postala moja treslica še hujša. Denar, s katerim sem hotel plačati kočijaža, mi je padel iz drhteče roke kakor sladkorna sipa iz razsipalnika in se zakotalil po hodišču. Vpičil pa sem svoj pogled v vrv za zvonec v hiši svojega strica, jo dosegel, zagrabil z vso silo in — se opotekel nazaj do sredine ceste, s pretrgano vrvjo v roki, med tem ko je zvonec v notranjosti povzročal strahovit ropot.

Jakes, zvesti sluga mojega strica, je planil ven in me spravil v vežo.

»Da, Jakes,« sem zajeceljal, »imam treslico.«

»Gotovo, gotovo,« je dejal Jakes, »in bi morali samo hitro v posteljo.«

Toda vsa okna so bila razsvetljena in vedel sem, da je sedela Tilly z vso družino zgoraj pri stricu in da so vsi čakali samo name, da bi prižgali bollow. Zato sem dejal: »Ne Jakes, hočem biti mož in prenašati svojo usodo po najboljših močeh. Daj mi konjaka in vroče vode in sladkorja.«

Ker je pa bilo videti, kakor da je hišpoma postal gluhi, sem moral malo glasneje govoriti nego po navadi, in nato se je pojavil zgoraj na stopnicah stric Bonsor s svojim telovnikom in za njim cela množica dam in gospodov, ki so mi tako čudno plesali pred očmi. In potem je bila tu tudi cela množica Tilk...

Pohitel sem ves vesel križem kražem proti njej, stric Bonsor pa je zavpil z grmečim glasom: »Alfred! Ali se ne sramuješ?!«

To je bilo pa le prehudo. Ali ti ljudje niso mogli videti, kaj mi manjka? Mahal sem z rokami in nogami in da bi jih povsem spravil iz njihovega nezazumevanja, sem odvihral po stopnicah navzgor. Toda noge so mi morale

biti čisto razvezane, kajti zdrsnil sem prav tako naglo spet navzdol in po tretjem poskusu je stric Bonsor velel služabniku, naj me spravi v posteljo. Kako sramotno je bilo to! In pri tem je treslica venomer naraščala. Bilo je, kakor da gori postelja pod menoj in čutil sem se še bednejšega nego prej, ko me je stric zbudil in dejal, da je stvar s treslico bedasta in da naj stopim dol na čaj.

Pri jutranjem čaju je bil zelo ljubezniv, potrepljal me je celo po rami in dejal nekaj takšnega, kakor da jemljemo samo enkrat slovo od samčevskega življenja in da so mladi ljudje pač mladi ljudje. In potem mi je nalil čašo zelo vročega čaja. Hotel sem odkimati z glavo, a sem opustil, ker me je preveč bolelo. Zato pa sem mahal tem bolj z rokami in nogami, da, z vsem ostalim telesom. Treslica me je bila pošteno prijela, a zaradi tega se nisem hotel pripraviti s stricem.

Moral bi s Tilly in vso družino v cerkev. Najrajši bi bil šel mimo in zato sem Tilly povedal zadevo s treslico. Toda ona se je samo razumevajoče nasmehnila in me pobožala po glavi.

In tako smo odšli v cerkev, to se pravi: če rečem odšli, je morda malo pretirano. Jaz vsaj sem naravnost plesal. In v cerkvi je postalo še hujše. Tu me je treslica tako zagrabila, da sem neki stari ženski priletel naravnost v naročje in ko sem se dvignil, da bi se oprostil, sem zadel cerkovnika za seboj v trebuh. Na poti naprej sem kar tako mimo grede prasnjal vse molitvenike s klopi in pručico svoje tašče sem poslal z dobro pomerjeno brco počez po cerkvi. Tilly mi je za to poslala prebadajoč pogled, a ko sem se ji hotel oprostiti, sem stopil njeni sestrični tako nesrečno na prste, da je glasno zavpila. Končno sem obvisel ob vratih klopi, a namestu, da bi našel ravnotežje, sem se gugal z njimi tako sem in tja, da je prišel cerkovnik in dejal, da moram sestiti na svoje mesto ali pa ostaviti cerkev. Odločil sem se za drugo, ker se mi je zazdelo, da je prišel duhovnik na prižnici razbijati z glavo po ograji, dočim so stare dame pod njim poskakovale v zrak in so se piščali pri orglah zvijale sem in tja kakor kače. Tu je bil nemogoč prostor za bolnika s treslico.

A pri kosilu šele je postala stvar prav huda. Navzlic vsem svarilom so

mi dali Tillyno teto, gospo van Blank, za mizno sosedo. Ta veličastna dama, ki je bila obljubila svojo dragoceno demantno zaponko Tilly za poročni dar, je nosila med drugim vlečko s steklenimi biseri. Ko je stopala ob moji roki po stopnicah navzdol v jedilnico, se mi je noga tako nesrečno zaplela v to vlečko, da sva prišla oba kar

no obzirni in so mi dali razumeti, da so pozabili na neprijetno dogodivščino zadnjega dne.

Pojavil se je neki odvetnik z listinami in papirji. Bili so večinoma modri in so imeli rdeče pečate in dolgi so bili tudi in pri tem zelo številni. Imeli so več predavanj name in na zadnje so me pozvali, naj postavim svoje ime

hitro po stopnicah dol. Koliko je tehtala, ne vem, a vendar mi je njena teža potisnila oba srajčna gumba globoko v prsi. Ko sem se končno osvobodil njene teže, se ni niti najprvo oprostila, temveč je zahtevala samo svoj voz. Skušal sem prositi za odpuščanje, toda kapitan Stndfast me je pogledal s krvoločnim pogledom in samo dejal: »Zdaj je šla Tillyna demantna zaponka!«

Naslednjega dne je vstalo mrzlo decembrsko sonce nad razvaline prejšnjega dne, moja treslica pa je po priliki dosegla višek. Vsi so morali to čutiti, kajti bili so nasproti meni skraj-

pod veliko, belo listino, ki je ležala sredi mize. Res nisem mogel videti nobene črke pred očmi, samo veliko, belo liso, ki se je nedoločno raztekala. Prečitali so mi vsebino in mi potisnili pero v roke.

Zdaj je veljalo zadeti papir s peresom. Meril sem točno, se ugriznil v ustnice, stisnil levo roko v pest, zakrivil prste v škornjih, glavo povlekel med rame, pridržal sapo, vzel zalet — in zadel mimo.

Da bi prikrikl svoj poraz, sem se napravil, kakor da sem hotel potopiti pero v črnilnik. Zavoljo gotovosti, da ne bi pero v drugič zašlo na stranska po-

ta, sem dvignil črnilnik z levo roko malce kvišku in — čof — se je razlilo celo morje črnila preko cvetno belega papirja. V svojem presenečenju sem bil na tem, da zabodem svojemu bodočemu tastu peresnik med rebra, pa me je prehitel in zagrmel: »Zdaj pa konec, vi pobalin! Ostavite v tem trenutku mojo hišo!«

Ves uničen sem skočil proti Tilly in sem čul iz njenih mrzlih ust trde besede, da se hoče rajši tisočkrat poročiti z najubožnejšim beračem nego s takšnim nepoboljšljivim pijancem.

Ves iz sebe sem planil na cesto, do postaje, v vlak, dospel v London in priletel tam nekemu rudarju v roke, ki me je spravil do najbližje policijske stražnice.

★

Porotniki so nad mojimi pojasnili majali glave. Tudi sodnik se ni mogel

ležal sem v zelo neudobnem položaju v nekem oddelku doverskega vlaka. Bil je ta voz, v katerem sem se znašel, revna, stara škatla. Peres gotovo ni imel in tresel se je ter razbijal kakor obseden. Ves vlak je ropotal, kakor da hoče skočiti iz tira.

Jezik mi je lepel ob nebo, a treslica me je bila zapustila. Pomencal sem si oči in izstopil počasi in previdno. Toda pozornosti nisem vzbujal nobene; najel sem voz in se odpeljal k stricu. Denarja nisem metal po cesti in tudi nisem pretrgal vrvi za zvonec. Jakes mi je hotel na vse pretege vsiliti kajenjak z vročo vodo in sladkorjem in nisem padel po stopnicah ne navzgor ne navzdol, temveč so me Tilly, stric Bonzor in njegov telovnik sprejeli z odprtimi rokami. Kosil sem v najlepšem soglasju pri kapitanu Standfastu, podpisal zakonsko pogodbo, ne da bi se mi tresla roka, in so me s Tilly poro-

premagati, da ne bi majal z glavo. In občinstvo na galeriji? — No, to se je majalo kakor listi trepetlike. Moja glava pa je grozila, da se bo razpočila, in — tedaj sem se zbudil.

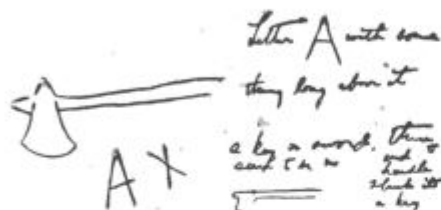
čili 27. decembra.

Nihče pa mi ne bo izbil iz glave, da takrat nisem imel treslice!

(Prosto po Charlesu Dickensu
Axel Breidahl prev. K. K.)

Možganski radio

Upton Sinclair in njegova žena Mary se v prostem času zabavata z igro, ki na prvi mah ni videti posebno primerna za pisatelja tako resnih romanov kakor so n. pr. »Kralj premog«, »Petrolej«, »Eall Street«. Dejali bi, da je otročja, če ne bi pronicala v še neraziskan tajinstven svet. Igra gre nekako takole: Sinclair čita v pravkar po pošti došlem obzorniku, ko ga žena preseneti z vprašanjem:

Levo: oddajateva risba s črkama AX. Sprejemač slike ni mogel prav doumeti in je opisal privid. Vzlic temu je pojasnjevalni lik pod besedilom nekoliko podoben ekiri.

»Ali čitaš o cvetlicah?«

»Da, uganila si.«

»Prišle so mi na misel cvetlice, rdeče cvetlice. Prečitaj mi odstavek.«

Sinclair prečita še enkrat odstavek, ki je spravil njegovo ženo na misel o cvetlicah. Opis njive, na kateri cvete rdeča detelja.

Sinclair in njegova žena kažeta izredne sposobnosti v čitanju medsebojnih misli. Ta sport imenujeta »miselni radio« in sta ga izpopolnila že v kombinacijo s televizijo. Sinclair n. pr. naredi z nekaj črtami primitivno risbo. Njegova žena riše istočasno, kar ji ravno pada v glavo in pri primerjanju se izkaže, da sta risala oba isto stvar, da se risbi navadno točno ujemata.

Zakonca sta svoje sposobnosti za miselni radio izoblikovala v poskusni sistem. Prirejala sta seje, ki so se jih udeleževali tudi drugi. Pri teh poskusih se je nabralo mnogo zanimivih risb in ko je v novejšem času tudi Ameriko zajel mistični val, ko je prišla moda čitanja misli, jasnovidnosti in prerokovanj, so vzbudile te risbe velikanško pozornost.

Sinclairovi poskusi niso nekaj povsem novega. Čitanje misli s posredovanjem risb so poskušali že pred 60 leti. Toda takratni amaterji so delali navadno pod vplivom stroge kontrole, ker se je takrat še bolj intenzivno kakor zdaj zasledovalo ozadje mistike v teh mejah. Takrat je šlo za to, ali bo uspelo razkriti goljufijo ali ne. Vse so preveč resno presojali.

Sinclairovi poskusi pa so bili popolnoma svobodni, laični, tako da si na njih podlagi človek lahko svobodno ustvari sodbo o psi-

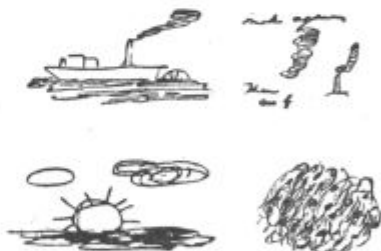
hičnih pojavih, ki res da še niso razjasnjeni, a tudi ne izgoljufani.

Primeri risb, ki jih navajamo, so vzeti iz Sinclairove zbirke, ki jo je objavila Bostonška družba za psihična raziskovanja.

Risbe so nastale takole: Za vsak poskus je bil točno dogovorjen čas. Eden udeleženec si je moral izbrati poljuben predmet, ga narisati in osredotočiti na risbo svoje misli. Ta udeleženec se je pri poskusih imenoval »izvirnik«, mi pa ga imenujemo oddajač. Drugi udeleženec — sprejemač — je bil ta čas v drugi sobi, ali pa celo v drugem kraju in je moral biti ob dogovorjeni uri pripravljen. Moral se je potruditi, da ni mislil na nič določnega, če pa mu je le prišla kaka misel, jo je moral poskušati izoblikovati v risbi. Predpostavljali so namreč, da misli oddajateva na neki način, morda po valovih, ki jih izražajo možgani, vplivajo na sprejemača in nezavedno vodijo njegove misli, da pride torej do nekega psihičnega učinkovanja na daljavo, ki se pokaže v slinosti risb.

Kakor kažejo objavljene risbe, se je miselni radio v mnogih primerih skoraj popolnoma posrečil.

Oddajač je n. pr. narisal vžgalico. Sprejemač je istočasno, bog si ga vedi zakaj mislil tudi na vžgalico in jo narisal, le s tem razločkom, da je bil plamen njegove vžgalice

Levo: Oddajač je narisal parnik z lopatnim kolesom zadaj. Sprejemaču so se posrečile le posamezne sestavine: dim, dimnik in lopatasto kolo.

malo drugače zasuknjen. V nekem drugem primeru si je oddajač mislil koničasto čelado in sprejeta je bila tudi čelada z nasajeno konico. Na sličen način se je posrečil tudi prenos zvezde in nekoliko manj uspešno prenos zastave, ognjenika itd.

Včasih je prenos netočen. Obe risbi sta si le v obrisih podobni zgolj formalno pravilni. Namestu trnka se pojavi upognjen cvet, namestu metulja stiliziran ornament, iz roke, ki nekam kaže, živalska glava, iz močica mrtvaška glava itd. Prenos je površen, kakor da sprejemač ne bi bil dovolj pazil.

Posebno zanimivi so nekateri ponesrečeni poskusi, pri katerih se na prvi pogled lahko reče, da si risbi nista podobni. Če pa se natančneje primerjata, se kmalu opazi, da sprejeta slika sicer ne zadene originala, da

pa dobro podaja njega miselno vsebino, da namreč neuspeha ni kriv sistem, marveč samo tehnika prenosa. Oddajač nariše gosenco, sprejemač pa naredi nazobčan list, na katerem živi gosjenica. Ali pa oddajnik nariše peščeno uro, sprejemač pa doume samo, da gre za pesek in nariše pokrajino, pod katero zapiše pripombo, da je to »bel pesek«. Drugič je oddana slika vodometa s slabo narisanim vodnim curkom, ki je vi-

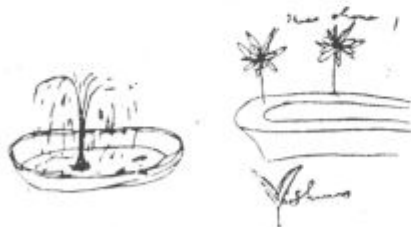

Levo: Oddajač je narisal peščeno uro, sprejemač pa je doumel le toliko, da gre za pesek, narisal peščeno pokrajino in pripisal spodaj »bel pesek«.

deti kakor drevo. Na sprejemni strani nastane iz tega kopalni kadi podoben lik z rastlinami. V sličnem primeru bi morala biti prenešana slika lisice, sprejemnik pa je narisal samo tisto, kar je potrebno za lov in da bi se posebno jasno izrazil je pripisal: puška, rog; slednjega je pa še simboliziral z notami.

Večkrat se misel ali predstava med prenosom razdrobi. Od romba ostaneta samo dva kota, od hiše simbolično nakazana stena in oblak dima, od hidranta pa samo izlivek s curkom vode.

Posebno sposobni ljudje bi se lahko s pomočjo miselnega radia sporazumeli med seboj brez pošte, brzobjava in telefona — seveda samo teoretično. V praksi se mora miselni radio omejiti na najpreprostejše misli in predstave, pa še te se sprejemajo ne-

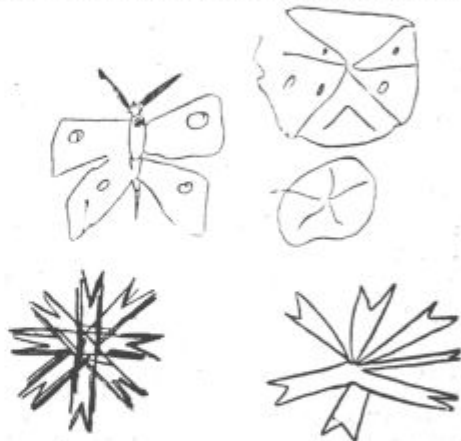
Od vodometa (na levi) je sprejemač le površno ujel smisel: narisal je nekakšno kopalno kad, vodni curek pa se mu je izmislil v cvetlice.

točno. Ta igra ima zaradi tega samo za psihologe neke realne vrednosti, ker v njej lahko studira proces prenašanja misli ne glede na to ali ono metodo.

Oddajač nariše zvezdo oziroma tisti lik, ki pomeni zanj zvezdo. Sprejemač pa tisto, kar se mu pojavi pred očmi, ni popolnoma jasno. Zato začne najprvo risati spiralo, toda ker mu lebdi pred očmi nekaj bolj ostrega,

začne spiralo obračati in delati konice, tako da slednjič vendar le nastane nekakšni zvezdi sličen lik. V drugem primeru riše oddajač sekiri podoben predmet, pod njim črki AX. To je že težja naloga, ker gre za prenos dveh precej različnih slik. Sprejemač v daljavi se ne more povzpeti do prave predstave in svoje vtiske zapiše: »Orka A in nekaj dolega nad njo, ključ ali meč, toporišče je videti brez konca, sodim da je ključ.« Slednjič nariše nekaj, kar je podobno ključu, lahko pa je tudi sulca.

Zanimivo je prizadevanje sprejemača, da bi se dokopal do predstave parnika. Posrečijo se mu samo odlomki: dim, dimnik in lopatasto kolo. Včasj dvomi sprejemač, da je prav dostupil in piše: »Vidim samo vrtice, drugega nič.« Včasj motijo prenos stranske misli. V nekem primeru je oddajač narisal stol, ki ga je sprejemač sprva tudi pravilno upodobil, toda ta-

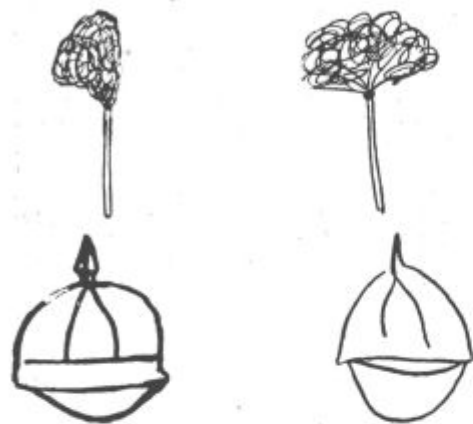
Primer netočnega prenosa. Oddajačev metulj in sprejemačev lik (desno) sta si le še formalno podobna. Isto velja za prenos zvezde, ki se je pa že nekoliko bolj osredil.

koj nato je stol tako prerisal, da je imel v naslanjaju podolžne palke. Pri primerjavi se je izkazalo, da je oddajač opazoval stol skozi mrežo spredaj stoječe postelje in nehote je prečke te mreže dojel tudi sprejemač.

Pri Sinclairovih in sličnih poskusih naboran material bi lahko služil za proučevanje mnogih pojavov iz nečutnega sveta. Eksaktna znanost pa po teh metodah pridobljena izkustva emergično odklanja, ker z njimi ne ve kaj začeti. Telepatija se je dolgo smatrala za izraz nadnaravnih sil in jo je del znanstvenikov odklanjal kot goljufijo, drugi del pa jo je žigosal za praznovestvo. Znanost se vsega, kar diši po praznovestvu, skrbno izogiblje.

Šele v najnovjšem času se parapsihologija, neka še ne povsod priznana pa-

moga vede, bavj tudi s telepatijo. Učinek misli in občutkov na daljavo si parapsihologij razlagajo z: „vrtinč“, ki se zaradi skrajne napetosti neke predstave pogloblje prav do podzavesti in slednjo pritegnejo v črto, ali pa „z učinkovanjem duše na dušo v skupnosti neke nadindividualne enote“ — torej razlage, ki zdravi človeški pameti prav malo povedo.

Dva primera dobro uspelega miselnega radia: od goreče vžigalice, kakor si jo je misli oddajač (levo), se je sprejemaču samo plamen nekoliko ponaredil. Spodaj: na levi oddajačeva, na desni pa sprejemačeva risba čelade.

Za razjasnitev telepatičnih fenomenov bi se morala najprvo proučiti pot, po kateri se vrši izmenjavanje misli. Ljudje vedno izmenjavamo misli z besedo, pisanjem, slikami po žicah in brezžično, da se nam ta psihični pojav, ki je v bistvu

prav za prav največja prirodna uganka, ne zdj prav nič čudnega. Brž, ko so pa od tega prenosa izključeni naši čuti, ko se prenos vrši nečutno, se nam zdj, da imamo opravka s čudežem.

Mehanizma prenosa misli s pomočjo petih čutov nam psihologija konec koncev tudi še ni prav razjasnila. Šele zadnji čas se nekoliko bistri pogled v laboratorijske možganove. Raziskovalci možganove uče, da gre pri „razmišljanju“ za električne pojave in da so možgani „transformatorske in preklopne postaje“ misli. Do tega spoznanja so privedli znane poskusi, električne toke, ki nastajajo pri draženju posameznih centrov velikih možganov, se je posrečilo celo že prestreči in ojačiti. Pri teh poskusih se je dognalo, da se dajo ti akcijski tokji odvajati s površine glave, kar je za poprej obravnavani problem dragocena ugotovitev.

Na podlagi teh dognanj smo upravičeni trditi, da „miselnj radia“ ni zgolj beseda, ki naj bi nadomestovala manjkajoči pojem. Nečutni prenos misli si lahko razlagamo kot neko žarenje med dvojico drugih na druge uglasenih možganov. Prenos je sicer podzavesten, toda prav tako naraven kakor izmenjava misli n. pr. z besedami.

Kadar bo uspelo žarenje možganske energije tako analizirati kakor mnoge druge žarke, takrat bodo parapsihološki pojavi izgubili nimb tajinstvenosti. Tedaj se bo tudi razjasnilo, na kakšen način uganejo vedeževalke in hromantke tajne misli in želje svojih klientov in v čem tičj sposobnost uganjalcev misli, jasnovidcev in medijev. Morebitj imajo ti „čarovnikj v glavi nečj, posebno občutljiv možganski zavoj, ki jim omogoča dober sprejem nazavestnega in nehotenega miselnega radia njihovih obiskovalcev.

Jubilej kinina

Pred 300 letj se je obogatila zdravniška veda z najvažnejšim zdravilnim sredstvom zoper malarijo in razne pojave mrzlice, s kininom. Prvi je skušal uporabljati zmleto skorjo drevesa China peruanski sodnik Don Francisco Lopez de Panizares, ko je 1632. obolel in se lečil. Z uspehom uporabljene skorje zadovoljen, jo je poslal nekaj grofici Cinchona, ki jo je prinesla kasneje v Evropo, kjer je vzbudila precej pozornosti. V 18. stoletju so skušali dragoceno rastlino, ki jo je imenoval botanik Linné po grofici Cinchona, nasaditi tudi v drugih deželah, a to ni šlo tako lahko, kajti Holanci so se protivilj izvozu semena iz Južne Amerike, ker so na njem precej zaslužili. Vse polno zaprek je nastalo. Francoskemu botaniku La Condamineu se je sicer posrečilo, da je iztaknil seme ob Amaconki, a imel je smolo, da ga je izgubil potem, ko je nosil zaboje osem mesecev s seboj. Francozu Sussieu so ukradli domačini

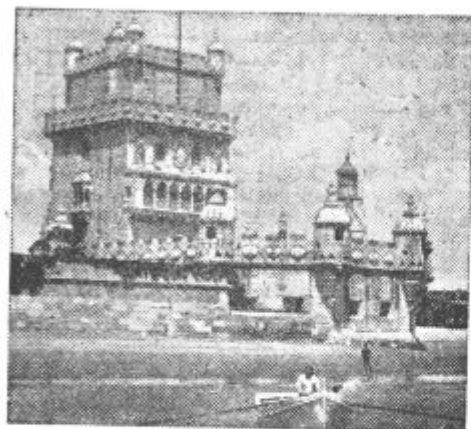
kovčeg z dragocenim semenom, ker so mislili, da je v njem zlato. Šele Angležu Markhamu se je posrečilo l. 1860. z velikimi težavami in žrtvami prinesiti rastlino v ladljo, kjer so jo nasadili na veliko. In tako smo dobili po zaslugi Markhama, ki so se ga pred kratkim hvaležno spomnili Angleži ob stoletnici njegovega rojstva, važno zdravilno sredstvo, ki je seveda postalo tudi cenejše.

A. Debeljak

Najstarejši slovenski letak

Hitro po izumitvi tiskarstva so se širili letaki, poročajoč o vojni nevarnosti, o bitkah, kugi, umorih in drugih zločinih, o ne navadnih prirodnih pojavih itd. Vse to pa največ v vezani besedi. Od teh predhodnikov današnjim novinam je najstarejši primerik iz l. 1493, shranjen v vseučiliški knjižnici v Lipskem. Iz Trubarjeve dobe se je na našem ozemlju ohranil takšen letak iz Mandelčeve tiskarne, spisani v nemščini. V slovenskem jeziku so se gotovo tudi tiskali slični listki. Eden njih, nemara najstarejši, kar se jih je otelo pogube, obravnava neznanški potres, ki je 1. nov. 1755 razrušil Lizbono ter segel od Groen-

Bethlehemski stolp v Lizboni, lep umotvor portugalskega stavbarstva

landa do Afrike in Amerike, torej vznemiril $\frac{1}{13}$ celokupne zemeljske površine. V našem pismenstvu je ta katastrofa — to lahko rečem — več kot stokrat omenjena. Imamo celo tri ljudske pesmi, od katerih sta bili dve z naslovom »Lizbona potopljena« priobčeni v 5. zvezku Sloven. pesmi kranjskega naroda, Lj. 1844. Ena pripoveduje v četrti kitici:

Tak ljudi je dvanajst tavžent
se u zemljo vdrlo blo
in duhovnov devet tavžent,
vse kmal' k večnosti je šlo.
Vse kamele, konji, voli,
v magacinih kar je blo,
v en' minuti vse je doli
prišlo kmalu pod zemljo.

Prof. Kidrič me je opozoril, da F. Repež neke omenja pesem o Lizboni. Pregledal sem njegovo ostalino Romarsku drugu blagu 1770, kjer pravi na str. 75. kakor tudi v poznejši izdaji 1776, da naj se dotična njegova popevka poje »na vižo splošno znane pesmi od Lizbone«. Ta je nastala po vsej priliki nekaj mesecev po neugodi, torej

1756. Zato jo je mogel loški orglavec l. 1770. označiti kot obče znano.

Prof. Slodnjak se je v pomenku o teh stvareh spomnil, da je videl v Tavčarjevi knjižnici na Visokem nekaj starinskega o portugalskem glavnem mestu. G. L. Perko mi je prinesel na ogled to besedilo, natisnjeno kot letak brez letnice. Ker je tekst doslej znan samo iz tega Tavčarjevega lista, torej za širšo javnost še neznan, ga podajem tu v celoti z vsemi tiskarskimi pogreški vred. Poprej pa naj še dodam, da ga vsebuje tudi Staničeva rokopisna zbirka »Cantica slovenica« (nad 250 str. 8° iz leta 1783) na str. 27—29, le da je pravopis nedosledno pomešan z italijanskim, n. pr. massovagnie = mafhuvanie, in da razodeva nekaj posebnosti goriške govornice: odloh, Boh, vsidihni se. Pa nekaj napak je v prepisu, ali tudi nekaj boljših variant.

Pešsem od grofe tega potrefsa lnu potopa
kateru se je sgodilu v' tem Lejtu 1765. tega
perviga Novembra v' Portugali v tem
jmenitnem Meiftu

LIZABONA.

I

Kaifen ftrah zeu fveit prehaje,
Kader fe Bug refserdi,
Svoje shtrafinge vendaje,
S' nami rajtengo derfhi,
Nafho pregreho fhrafuje,
Ta zhlovek pak nefpofna,
K' pokuri nafs napeluje,
Tudi enem odlog da.
2. V sdigni fe jeklenu ferze,
Kir fe lemfa vsdiguje,
Spufti shaloft v' tvoje perise,
Spofnai, kdu gofpoduje.
Pried fi vfemi pobulhanie,
dokler je ura nu zhas,
Vidihf boshje mafhuanie,
Koku Bug fna vkonzhat nafs.
3. Pogledajte Lizabona,
Meiftu kir mu gliha ni,
Szieranu s' Kralovo Krono,
Sedei pak potfutu lefhi,
Taku fna Bug obyfkati.
Kdur pred greham ne befhi,
Kdur nozhe nega spofnati,
Vfelei pregrefhnu lhivi.
4. Gradi, hifhe nu fidovi
fo fe tam potfpali,
Turni nu poloft Kralovi
So fe grublam sglihali.
Kai fen ftrah nu treptanje
Je tamkei videt billu:
Kai fen jok nu klaguanje
Se je tamkaj flifhalu.
5. Kar ta semla ni polherla,
Se je s' ognam fzeralu,
Ktera hifha fe ni poderla,
Je s' vetram ferderbanu,
Tudi morje grofovitu,
Od vetra perfilenu,
Je potopilu ferditu,

Velku hiš n'vfmilenu.
 6. Vefsele perfhone sdrave,
 So potfute s' to semlo,
 Gofpudi, nu fhlahntne frave
 Pod kamenjam konz jemlo,
 Tem bogatemo blagu flati,
 Ni moglu pomagati,
 Vlak je mogou leben dati,
 V' fvoji kervi kopati.
 7. Otrak na materneh perfeh,
 Je matj s' otrakam vred,
 So obzhutli martro v ferzeh,
 Mogli grofnn v' kupei vmret,
 Ogen, veter, nu nefrezhe,
 Strah nu fhaloft v' vřih kotih.
 To Lifabona refmezhe,
 Po vřih ftraneh nu platih.
 8. Tukai ozha fvoje deite,
 Vidi v' karvi plavati,
 Tamkai gořpa fvoje dekle,
 Slifhi v' ogni jamrati,

Karvavo pezheni ludie
 Tamkai na kupeh lefhe,
 Kter pred oignam vjeti ozhja,
 Ti fo pak v' morju vtope.
 9. Gleite koku Bug mogozhni
 Velke gore pomřha,
 Nu de fo lih turni mozhni,
 K' temi prahu pergliha.
 O ferditi Kral Nebefhki;
 Mi fpořnamo tvojo muzh,
 Sanefsi duhni zlovehki,
 Podai nie to vezhno Luzh.

KONZ.

Ovřmileni Gofpud JESU Chriřte! mi te
 pohleunu prořsimo: fkus tvojo prebritko
 terpleinie, inu fmertno britkuft, vřimih
 fe zheř vře lete, kateri fo v' ti nehrezhi
 fmert fthurill,

Amen.

CLOVEK IN DOM

Sodobno stanovanje in gospodinja

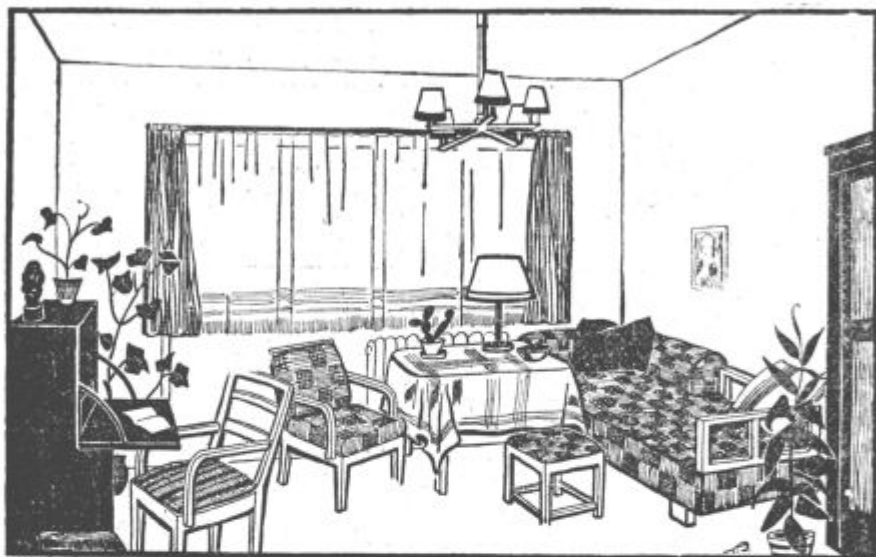
Slika nam predstavlja preprosto a udobno opremljeno sobo v sodobnem slogu. Pohiřtvo je gladko, brez nepotrebnih okrasikov. Svetilka pod stropom in na mizi, obe sta enostavni. Okno je zastrto z lahkimj prosojnimi zastorčki iz etamina, ki propuščajo čim več sonca in zraku v sobo in ne ovirajo pogleda v naravo. Vse odgovarja zahtevam in potrebam današnjega človeka. V desnem kotu vidimo preprosto omario, ki služi obenem za pisalno mizo. V desnem kotu širok divan, ki se preuredi v udobno posteljo. Široki, gladki stol, prevlečeni s pisano tkanino izpopolnjujejo udobnost prostora. Stene so proste vse nepotrebne navlake. Le tu pa tam visi slika, ki predstavlja umetniško vrednost. Živ okras so cvetlice v vazah in lončkih. Lepoto vse te preprostosti povečujejo primerno izbrana, lahko izvedljiva ročna dela.

Ročno delo! Tudi to je doživelo temeljit preobrat. Naše prababice so olepševale svojo obleko z ročnim delom. Uvezovale so nageljne, zvončke in roženkravtove liste v zimske kožuhe, modrčke, peče in avbe. Ta dela in ti motivi predstavljajo še v današnjih dneh veliko vrednost. Po teh tako enostavnih motivih skuša današnja žena v ročnih delih posnemati svojo prababico. Zavrgla je tuji vpliv, ki je nekaj let kvaril njen okus in se izražal v njenem ročnem delu. Meščanke so vezle, pletle in kvačkale vse mogoče neokusne in nepotrebne predmete, ki so se šopirili v stanovanju po mizah, naslanjačih, posteljah, stenah in celo okrog stenskih srca. Vezle so copate za svoje može, p-

sane naramnice in tobačne mehove. Pletle ali kvačkale so neokusne podložke za petrolejke na mizi, vezle prtiče za nočne omarice z napisom: »Spavaj sladco« in »Dobro jutro« na brišače, katerih se ni smel nihče dotakniti. Vse dolge zimske popoldneve in večere so pletle ali kvačkale težka pregrinjala za postelje, namizne prte in zavese itd. Taka dela so požrla ogromnega materiala in požrla mnogo dragocenega časa. Ti predmeti so bili obenem skrajno nepraktični in nehigienski. Kajti v žehno so prišli morda komaj enkrat na leto. Pranje teh težkih pregrinjal, zavese in prtov je bilo težko, ker so bili izdelani iz debelega bombaža ali trdega in debelega sukanca. Sodobna ženska je v tem pogledu temeljito drugačnih nazorov. Ni več deklic, ki bi poletj v senci vrtnih utice ali pozimi ob oknu sedeče čakale s slikovitim ročnim delom v naročju snubca, da bi jih popejpal pred altar. Sodobna ženska je enako z moškimi pahnjena izven doma v življenjski boj za obstanek in vsakdanji kruh. Ni več časa za sanjarije, kakršnim so se vdajale naše prababice. S tem in menda prav zato je današnja domačnost in gospodinjstvo temeljito preobrazena. Današnja ženska mladina se posveča študiju ali pa stopa že zgodaj v delo izven doma za zaslužkom. Gospodinja se nima časa ukvarjati z minucioznim ročnim delom, dasi zaradi tega nima manj smisla za isto, kakor njene prednice. Če je bil čas teh določen samo za gospodinjstvo, pač ni bilo težko, morda dvakrat na leto uprizzoriti v stanovanju »veliko pospravljanje in čiščenje«. Ni bilo težko iztepati težkih zavese, na katere se je ob vsakdanjem pometanju

lovil prah, prav tako težka posteljnina pregrinjala, ki so hermetično zapirala in pokrivala posteljnino, v katero se je med letom zajedal ves nezdrav duh človeškega potu. Imele so dovolj časa, da so enkrat ali dvakrat na leto s čopičem ali ščetko izčistile prah iz rezbarij, ki so krasile pohištvo. Dnevi tega temeljitega snaženja stanovanja so bili strah vseh zakon-

nila električne sesalke za prah, da se prah ne iztepa, kakor nekdaš z iztepači, pri čemer se je kolikor toliko prah le preseljeval od enega predmeta na drugega. Da pljuča človeka, ki je to opravljal, niso ostala čista se razume. Imamo dandanes tudi krpe in omela impregnirana, ki nekako vlečejo prah nase, da je snaženje znatno olajšano.

skih mož in vse družine. Iztepači so lo-mastili in treskali po preprogah, zavesah, divanih, naslanjačih in posteljnini, da se je kar kadilo skozi križem odprta okna in vrata. Po pomatih in poribanih podih so ležale krpe žakljevine in gospodinja je bila vsa natakunjena, če si člani družine niso v tistih dneh še posebno dobro otrsli prahu ali blata s čevljev, preden so prestopili prag. Morali so previdno stopati po razprostrtih krpah, dokler se ni pod osušil. Obed je bil v takih dneh navadno kratek in pomanjkljiv. Marsikateriga moža je dirindaj takih dni prepodil z doma. Sodobna žena se takega snaženja izogiblje. Skrbí da je stanovanje vedno snažno, in da tako zvanega glavnega snaženja družina ne občuti. Moderna icknika je izumila nešteto pripomočkov, ki olajšujejo delo v gospodinjstvu. Pred vsem se imamo zahvaliti poenostavljenju hišne opreme. Sobe niso natrpane z različnimi predmeti, ki so odveč, in kar je, je gladko, da se prah brez truda hitro obriše. Lahki zastori iz tanke prosojne tkanine, da se posteljnina pokrta z njimi tako rekoč ves dan zračí. Današnja gospodinja ve, da sta sonce in zrak najboljša razkuževalca in snažilca posteljnine, zato pu-
sti, da ta dva kar največ možno lahko pronicujeta v stanovanje. Za preproge in žimnice nam je moderna tehnika poklo-

Moderno stanovanje ni prek in prek izlozba najrazličnejših ročnih del, izvršenih v vseh mogočih tehnikah. Tudi tu in v tem se je okus izpopolnil. Material za lična ročna dela je dandanes tak, da se lahko pere, ne da bi barva trpela. Kljub temu so lične blazinice, ki so položene po divanih, lepe in se gospodinji ni treba bati, da bi se pokvarile, če se jih kdo dotakne in posluži. So zato, da služijo ne samo dekorativnosti nego tudi udobnosti.

Neokusna so nadalje kuhinjska stenska zastirala z več ali manj abotnimi stihí, ki so imeli pred vsem namen obiskovalcu oznanjati prhno ročico skrbne gospo-
njice, ki sicer morda ni nikoli našla časa, da bi zalikala izbočena kolena na mozevih hlačah. Izginili so raz kuhinjske stene premeti, ki so dandanes razvrščeni v kuhinjski omari in shranjeni v predal-
kih, mesto da so izpostavljeni po stenah in odprtih policah in poličkah prahu in sopari. — U-a.

TRIMINUTE POTOVANJA

Južno morje

Vsako leto je čedalje več obiskovalcev prelepih otokov, ki ležijo kakor cvetni venec v sinjem Pacifiku. To so Tahitski. Njihovi obiskovalci se celo že pritožujejo, da je tahitska prestolnica Papeete že kar preveč civilizirana od prevelikega poseta in celo domačini smatrajo že mnoge umetne luksuzne proizvode za »vsakdanjo potrebo«. Zato se mnogi potovalci v zadnjem času iz

Papeeteja obračajo proti sosednim otokom, ki se jih še ni dotaknil marsikdaj sumljivi blagoslov civilizacije.

Vsakeh par mesecev odplove iz Papeeteja vladna ladja, ki ima na krovu francoskega upravnika, g. Françoisa Hervéja. Ta se redno vozi na inspekcijska potovanja in čisto ga spremljajo posetniki, ki bi se radi seznanili s pravimi Polinezijci.

V Francoski Oceaniji leži ogromno otočje, ki se razprostira preko tisočev kvadratnih milj in obsega 80 ali več obročastih koralnih otokov, od katerih so nekateri čisto majhni. Mnoge med večjimi koralnimi čermi so vidne z ladje samo kratak čas, preden izginejo na obzorju in zato je otočje na morskih kartah označeno kot »Nevarno« ali »Nizko otočje«. Tam se dvigajo iz vodovja velike okrogle koralne čeri, ki so sestavljene iz verig majhnih otočkov. Ti otočki se blestijo kakor dragulji okrog globoke, sinje lagune.

Mali otoki so obračeni na gosto s kokosovimi palmami, a francoska uprava je presadila tja tudi kruhovce, bananovce, mangoje, citrone, marelice, agave z velikim uspehom in trudom. A navzlic temu bogastvu sadežev je treba domačinom uvažati mnogo živil. Tisti, ki nimajo denarja, mo-

rajo živeti samo od rib in kokosovih orehov. Domačini imajo ogromen tek in nikoli ne vedo, kdaj naj z jedjo končajo. Kadar imajo denar, prireajo velike slavnosti, ki jim je posledica ta, da v naslednjih dneh vsi otočani stokajo.

Mnogi teh otokov izvažajo velike množine bisernic, ki jo nabirajo domači potapljači. Tu dobe tudi redko črno bisernico. Pravi biser pomeni za potapljača seveda majhno imetje. Na teh otokih zavzemajo biseri mesto zlata in ne najdeš niti enega potapljača, ki ne bi vedno znova stavil svojega življenja na kocko, samo da bi našel lep biser. Mnogi med najlepšimi biseri sveta izvirajo iz teh krajev, in sicer ne samo beli biseri, temveč tudi rožnati in včasih črni, ki predstavljajo najdragocenejše dragulje. Potapljači dosegajo globino 36 do 39 m in lahko ostanejo do 2 minuti pod vodo. Seveda ima do popolnosti razvito, lepo telo. Med potapljaško sezono postavijo na nekaterih otokih, ki slovijo po posebni obilici biserov in ki jih zato otočani še posebno radi obiskujejo, mnogo začasnih lesenih zgradb. V njih se otočani zabavajo z igro, godbo in plesom. Točilnice in prodajalne z vso mogočo kramo vzniknejo iz tal v pričakovanju, da bodo potapljači našli posebno dragocene bisere.

ANEKDOTE

Slavnega francoskega romanopisca Balzaca je neke noči obiskal vlomilec. Brez zadrege je nepovabljeni gost stopical po sobi in se končno z raznimi pripravami spravil nad pisateljevo mizo. Balzac ga je opazil, pa ga ni hotel motiti. Ko je vlomilec srečno odprl predal in začel brskati po njem, se je Balzac dvignil in se začel na ves glas smejati.

Prestrašen se je vlomilec ozrl in po prvem pomirjenju vprašal:

— Zakaj se pa smejete?

Balzac se je še dolgo smejal, dokler ni končno odgovoril:

— Ker v temni noči iščete pri meni denar, ko ga niti jaz pri belem dnevu ne najdem!

Svetovnoznan čelist Pablo Casals bi bil rad tudi velik dirigent; v Barceloni ima svoj orkester. Nekoč se mu je izpolnila davna želja, da je lahko dirigiral filharmonični orkester na Dunaju. Na spored je uvrstil osmo Beethovno simfonijo in zahteval z orkestrom štiri skušnje. Dunajski filharmonični orkester je med najboljšimi in je preigral osmo simfonijo že tolikokrat, da bi jo lahko vsak član igral »med spanjem«. Ko je prijatelj vprašal enega izmed najbolj užaljenih in tudi najbolj strupenih godbenikov, kakšen spored si je izbral Casals, je odgovoril: »Kaj bo Casals dirigiral, ne vem, toda mi bomo igrali osmo simfonijo!«

ZNAMKE PRIPOVEDUJEJO

Dobrodelne znamke

Poštna uprava Holandske Indije je izdala serijo znamk, čijih dohodek je name-

njen dobrotelnim svrham. Znamke so natisnjene v vrednotah po 2, 5, 12 ½ in 15 centov, njih prodajna cena pa znaša 3, 7 ½, 15 in 20 centov.

Liberijska znamka

Priljubimo zanimivo znamko republike Liberije. Besedilo, oziroma razlaga znamke

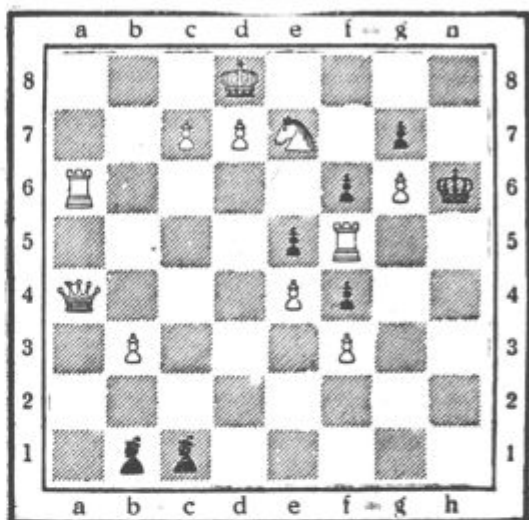
je bila pomotoma objavljena že na str. 242 tekoče knjige.

SAHM

Problem 31

W. Hoffmann

Prva nagrada Švedske šahovske zveze
1931

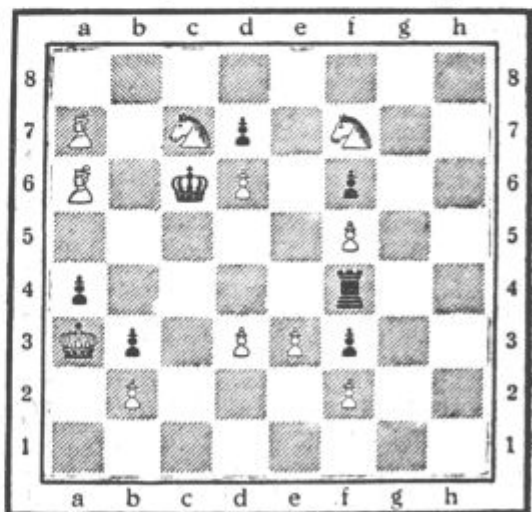

Mat v 3 potezah

Problem 32

I. O'Keefe

Častno priznanje »Brit. Chess Mag.«

Mat v 3 potezah

Rešitev problema 30

1. a2-a4!, b5 : a4; 2. Kc8-c7, a4-a3;
3. Lc6-a4, a3-a2; 4. Kc7-c6, a2-a1D;
5. La4-b5+. Po 1. Kc7? sledi a4; 2. Ld5,
Ka5; 3. Kc6, Kb6, Kb4; 4. Le6, a6! 5. Kb6,
Ka3 — remis.

dih je globok in osvežujoč. Čeprav se mu sanja o zmedah teh let, se ni treba bati, da bi bilo preveč budno.

Kar poglej! Takšna je v resnici! Vsa so še ne zbujena bitja. Pod čistim lokom obrvi počiva obraz, jasen in gladek. Celo na vekah ni nobene gube, ki pozneje neizbrisno beležijo milijonske poglede grdega. Celo je čisto kot nepopisani val diktafona, pripravljen za sprejemanje. Tako se ti zdi, ko gledaš ves ta nerabljeni in sveži obraz, kot bi obračal liste praznega pisalnega bloka, kjer je ves papir tako čist in bel, da kar vabi na pisanje.

Tega miru namreč ne bo več. Ti sam, ki tako navdušeno občuduješ nedotaknjenost, boš prvi, ki jo bo izdal in spremenil. Morda jo zadnjič vidiš takšno! Usta so trdno zaprta, toda brez bridkosti, brez napora in brez namena, da bi karkoli zamolčala. Saj še nimajo kaj!

Sredi sveta leži in spi, brez strahu zase in še ni vse njegovo. Res je, zrak vsrkava, skozi grlo in pljuča, prav oni zrak, ki je in bo v vodi, v rastlinah, v sivih sobah in stotisočih drugih pljučih. Ko dihne desetkrat

ali stokrat, še ne opaziš nobenega sledu o tem. Zrak gre vanj in iz njega, toda to ni njegova skrb. Vozovi drdrazo, poleg njega se sliši kašelj, psi lajajo, stroji žvižgajo, povsod po svetu je nemir. Tam v daljavi je počil strel. Prav zdaj je bil nekdo umorjen, drugod stradajo in trpijo in krivice je toliko, toda nihče se ji ne upre. Njegovo spanje ni kot naše, ko hočemo zbežati pred vsemi temi stvarmi in njihovo strašno sodanjestvo.

Predstavljal si, da je speče dekle oni popolnoma drugačni človek bodočnosti, o katerem sanjamo včasih, ne da bi prav verjeli vanj. Končno pa mora biti na koncu vseh novotarij tudi človek drugačen. Morda bodo imele naše vnukinje ali pravnukinje lica, s katerih bo žarela večna sreča ali obratno? Morda bodo znali poznejši rodovi združiti dobro in slabo in zbrati vse užitke zavesti v popolnem miru med spanjem.

Pred kratkim je neki filozof imenoval človeka pripravo za ustvarjanje bogov (machine à faire des dieux). Speče dekle bi bila najdragocenejša sirovina za to dolgotrajno postopanje, ki se najbrže nikoli ne bo končalo z uspehom. — st.

ZIMA BELA NAS JE OBISKALA

HUMOR

Mama, ali je res, da sem se rodil v decembru?»

»Seveda je res!«

»Ampak, mama... v decembru so vendar štokrlje v Afriki!«

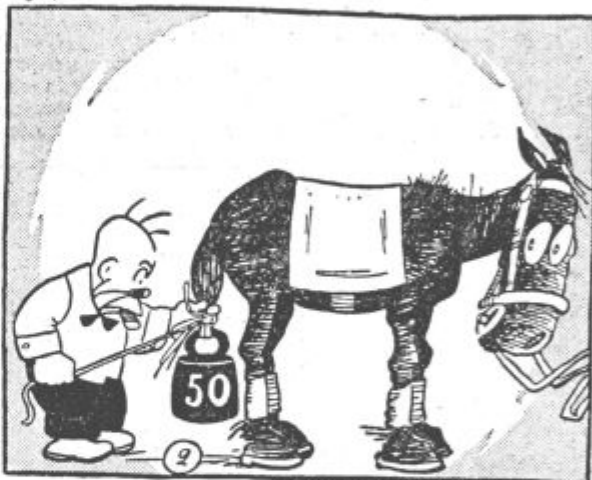
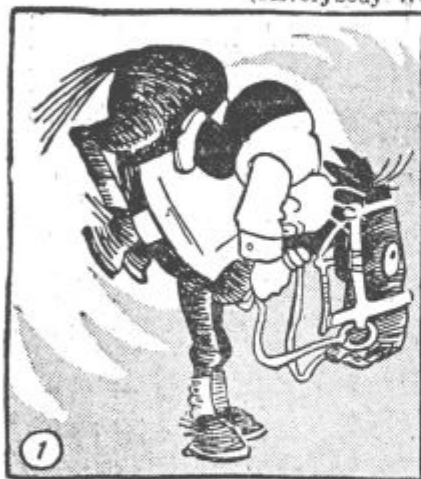
(»Everybody Weekly«)

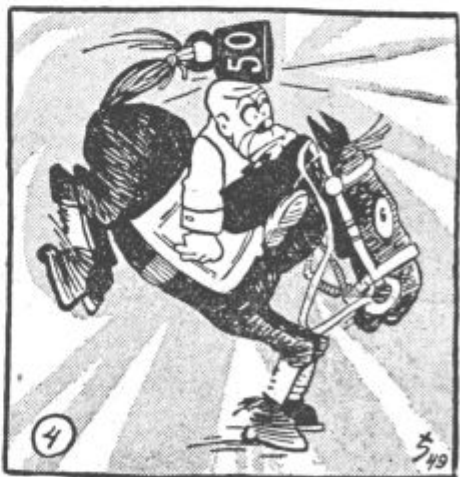
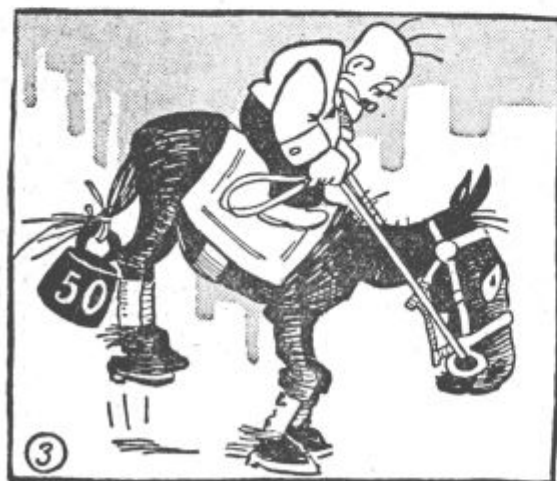
Pretnja

»Še en zgrešen strel in jaz postanem vegetarjanec!«

(»Nebelspalter«)

COPYRIGHT P I B BOX 6 COPENHAGEN

Adamsonov iznajditeljski talent

